

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Hodnoty současné mládeže

Vypracoval: Tereza Vavřeková
Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Fantyš
Studijní obor: Sociální pedagogika
České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma hodnoty současné mládeže vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou hodnot současné mládeže a jejich proměnlivosti vzhledem k věku jedince. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů, druhy hodnot a jejich význam v životě jedince. Dále přibližuje vývoj jedince a jeho socializaci během různých věkových stádií. V praktické části se pomocí rozhovorů se studenty základní a střední školy dozvídáme o jejich konkrétních hodnotách v životě.

Klíčová slova

Hodnota, mládež, norma, socializace, dětství

Abstract

This bachelor thesis deals with the values of today's youth and their variation due to the age of the individual. The theoretical part focuses on the basic concepts, types of values and their significance in human life. Then, it concerns the development of individuals and their socialization within different age stages. In the practical part, there we learn through interviews with students of primary and secondary schools about their particular values in life.

Keywords

Value, youth, standard, socialization, childhood

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Tomášovi Fantyšovi za cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce. Dále bych také ráda poděkovala všem respondentům za informace, které mi pomohly s realizací výzkumu a v neposlední řadě mým rodičům, kteří mi jsou oporou po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část.....	9
1. Hodnota.....	9
1.1 Vymezení pojmu hodnota.....	9
1.2 Druhy hodnot	10
1.3 Funkce hodnot.....	13
1.4 Činitele utvářející a ovlivňující hodnoty	15
1.5 Klasifikace hodnot	15
2. Sociální zrání	21
2.1 Osvojování sociálních rolí a norem.....	22
3. Dětství a dospívání.....	24
3.1 Prenatální období	24
3.2 Novorozenecké období.....	25
3.3 Kojenecký věk	26
3.3.1 Socializace kojenců.....	26
3.4 Batolecí věk	27
3.4.1 Socializace batolete.....	27
3.5 Předškolní věk.....	28
3.5.1 Socializace předškolního dítěte	28
3.6 Školní věk.....	29
4. Dospívání.....	30
4.1 Duševní vývoj jedince	31
4.2 Tělesný vývoj.....	32
4.3 Socializace v období dospívání.....	32
4.3.1 Sociální role	32
Empirická část.....	35
5. Hodnoty mládeže	35
5.1 Výzkumná sonda.....	35
5.2 Stanovení cíle.....	35

5.3	Výzkumné otázky.....	35
5.4	Charakteristika vybraných škol a okolí	36
5.5	Metodologie	36
5.6	Jednotlivé rozhovory	37
	Rozhovor č. 1	37
	Rozhovor č. 2	40
	Rozhovor č. 3	42
	Rozhovor č. 4	45
	Rozhovor č. 5	47
	Rozhovor č. 6	49
	Rozhovor č. 7	51
	Rozhovor č. 8	53
5.7	Vyhodnocení výzkumu.....	55
6.	Závěr	60
7.	Seznam použité literatury	62

Úvod

Když se rozhlédnu kolem sebe, vidím spousty lidí. Část z nich je starší než já, druhá část je mladší, a pak jsou tu moji vrstevníci. Každý člověk na této planetě je jiný. Definiuje ho vzpřímená chůze, značný rozvoj mozku, chápavé ruce atd. Mimo jiné je to ale také individualita, snaha lišit se od druhého.

Pro dospívající jedince může být těžké si správně priority uspořádat. Je na rodičích, ale také vzdělávacích institucích, aby člověku pomohli naučit se upřednostňovat správné hodnoty.

Toto téma mě zaujalo především tím, že mám pubescentního bratra. Věkový rozdíl 9 let, který je mezi námi mi umožňuje sledovat posun v hodnotách se stoupajícím věkem. Pozoruji, že rozdíly mezi hodnotami, které jsem měla já ve věku svého bratra, jsou úplně odlišné, od těch jeho, čímž docházím ke zjištění, že se hodnoty mládeže mění nejen věkem, ale i postupem času.

Pro ucelení celé práce jsem k dotazníkovému šetření přizvala i respondenty různých věkových kategorií ze základní školy mého bratra. Poznatky z této práce mi umožní lépe pochopit vývoj lidského myšlení a osobnosti dětí. Jestli si dnešní děti uvědomují hodnotu peněz, vztahů nebo zdraví, to je otázka, na kterou se pokusím najít odpověď.

Bakalářská práce je členěna na dvě části. V teoretické části se zaměřím na samotné vymezení pojmu „hodnoty“, jejich definici, druhy, členění apod. a přiblížím vývoj člověka a vliv okolí na něj, spolu s vývojem a přetvářením hodnotového žebříčku během jednotlivých vývojových období.

Cílem praktické části je zjištění, k jakým hodnotám se hlásí mládež ve věku od 11 do 17 let, a to s důrazem na proměnlivost těchto hodnot vzhledem k jejich životním etapám a životním proměnám.

Teoretická část

1. Hodnota

Hodnota představuje pro každého jedince něco jiného. Něco jiného představuje také pro společnost. Jedná se buď o souhrnný název pro vše, co nám přináší radost, nebo v tom užším slova smyslu o základní kategorie kultury, které vyplývají z norem a ideálů společnosti.

1.1 Vymezení pojmu hodnota

Z psychologického hlediska patří hodnoty do psychologie motivace, protože spolu s potřebami tvoří prvky našich životních motivací. To, jak jedinec reaguje na situaci či podnět, nezávisí přímo na události, ale na tom, jak danou událost onen jedinec hodnotí. Z filosofického hlediska je hodnota to, co dává světu smysl. Jedná se o subjektivní ocenění a míru důležitosti, kterou člověk přiděluje určitým věcem, osobám, či jevům. Jsou hodnoty krátkodobé, rychle se mění, a naopak morální hodnoty, které by měly být trvalé a stálé. Člověk se jim učí v průběhu socializace.

Hodnoty jsou postoje, které si utváříme během celého života. Jsou to názory jedince na určitou situaci nebo věc, na to, co je správné, či špatné. Jako pojem jsou hodnoty velmi špatně definovatelné. Abychom dokázali hodnoty blíže zkoumat, je nutné si uvědomit, že jsou jen vyobrazením vnímání určitého jedince, ne vyobrazením reality jako takové. Pro každého je tento pojem velmi subjektivní záležitostí a je spojovaný s uspokojováním osobních potřeb.

Již od antického starověku jsou hodnoty součástí evropské kultury a filosofie. Ve filosofii se pojem hodnota objevila na přelomu 19. a 20. století, ale lidstvo samo o sobě řeší problematiku hodnot od počátku věků. Většina badatelů, básníků a jiných hledala odpovědi na to, co je správné a jak správně žít. Co vlastně činí člověka šťastným.

Rozlišujeme různé hodnoty; biologické (zdraví), ekonomické (hmotné), morální (čest), náboženské (posvátnost), estetické (krása), ale teprve prostřednictvím afektivity a v intersubjektivitě si člověk skutečně uvědomuje svět konkrétních hodnot (Sillamy, 2001, str. 72).

Hodnotový žebříček konkrétního jedince se utváří a mění během celého života. Tento systém je zpravidla u dětí velice nestabilní a postupem vývoje člověka se přetváří a uceluje. Morální hodnoty se utvářejí vlivem mnoha faktorů. Školák bude mít jiné preference než student vysoké školy. Matka v domácnosti bude mít jinak postavený hodnotový žebříček než vrcholový sportovec. Jakým způsobem a jak moc na nás působí okolí, nemůžeme zpravidla ovlivnit. Své hodnoty nejdříve přejímáme od rodičů. Učíme se od nich základní návyky slušného chování, později se přizpůsobujeme okolí, ve škole přejímáme hodnoty spolužáků i kantorů.

Stejně jako osoby, se kterými přicházíme, ať už přímo, nebo nepřímo každý den do kontaktu, nás ovlivňují i masmédiá. Reklamy, filmy, noviny, hesla, mota, knihy a spousta dalších, to vše (ne)vědomky registrujeme a utváříme si na danou věc názor. Je pak na každém z nás, aby usoudil, do jaké míry je ochoten přijmout hodnotový žebříček majority a nakolik se jím nechá ovlivnit.

Jako další se udávají hodnoty rodiny, přátel, ale také hodnoty duchovní, morální a jiné. Ty stojí v opozici k hodnotám materiálním, které se u každého jedince velmi výrazně liší. Existuje spousta druhů hodnot a některé z nich si přiblížíme v následující kapitole.

Kdyby lidé více naslouchali vnitřním hodnotám a byli si vědomi kvalit, které vlastní, nebloudili by v sobě samotných a nehledali smysl života tam, kde není.

1.2 Druhy hodnot

Lidské hodnoty se utvářejí během celého života. Člověk na ně nahlíží v každé etapě svého života jinak. Lze tedy říci, že hodnoty jsou průřezem společenských, kulturních a životních potřeb jedince. Níže uvádím několik autorů a jejich kategorizaci hodnot.

Podle Kučerové (1996, s. 72) lze hodnoty dělit podle dimenzí, ve kterých člověk prožívá sám sebe, ale i svět kolem a to následovně:

1. Přírodní hodnoty

- a. Životní neboli vitální - tyto hodnoty jsou nám dány pudově, podněcuje je sama příroda. Ačkoliv se člověk odtrhl, ať už jakýmkoliv způsobem, od sounáležitosti s přírodou, je stále její součástí. Patří sem například zdatnost nebo tělesný blahobyt. Život je pro člověka základní podmínka bytí, bez něhož by nemohl realizovat svá přání a cíle. Jde o základní hodnotu, kterou musíme každý řadit na první místo.
- b. Sociální hodnoty - jedná se o vztah člověka k sobě samému nebo k druhým lidem. Potřeba být uznáván společností a okolím, ale také potřeba lásky a soudružnosti s okolím. Citová odezva, potřeba být přijímán a milován druhými lidmi, ale i sebou samotným je jedním ze základních kamenů zdravé osobnosti.

2. Hodnoty duchovní

Jde o pochopení sebe samého, vlastního bytí, o smíření, naslouchání, jednotu a integritu s okolím. Filosofii a lásku ve vyšším slova smyslu. Ve společnosti se jedná o kulturu, v užším slova smyslu jde o osobnost a vnitřní bohatství vlastního já.

Patří sem tvůrčí sebeuvědomění a sebevyjádření, úsilí postihnout smysl věci, plnost života, významy pravdivostní, etické a estetické, tvořivá práce, intelektuální rozvoj, citové bohatství, vzdělanost a tvorba. Odpovídají potřebě integrace, vnitřní jednoty sebe a druhých, sebe a přírody, sebe a světa, jednoty rozmanitých a různorodých tendencí lidského života, potřebě uvědomělého řádu života vůbec (Kučerová, 1996, str. 73).

3. Hodnoty civilizační

Umožňují člověku vytvářet vlastní kulturu a do jisté míry se oprostit od přírody. Jsou výsledkem i podmínkou společenské organizace od dob tlup až po právní zřízení.

Nejintenzivnějšími ze všech hodnot jsou hodnoty vitální. Život bez přírody, vzduchu a ostatních živočichů by byl nesmyslný a neměl by žádný význam. Do koloběhu života je zakomponováno všechno kolem nás i my samotní.

Jsou základním stavebním kamenem, který nám zároveň umožňuje realizovat naše sny a cíle. Ostatní hodnoty, jako jsou hodnoty materiální, civilizační apod., jsou spíše prostředkem, jak realizovat naše životní hodnoty, než samotným cílem.

Také Frankl se zabýval hodnotami. Zaobíral se otázkou smysluplnosti života, ve kterém je potřeba oddělit „mít“ od „být“. V návaznosti na smysluplnost života Frankl (in Křivohlavý 1994, s. 36) charakterizuje 3 druhy hodnot:

- 1. Kreativní hodnoty** - smysl spočívá v tom, co člověk vytváří a předává společnosti, jde o jakákoliv díla. Nebýt těchto hodnot, lidská společnost by se nikam nevyvíjela. Člověk je tvor tvořivý, považuje tedy za nutné za sebou zanechávat stavby, objevy, či nejrůznější předměty pro další generace.
- 2. Zážitkové hodnoty** – jsou takové hodnoty, které jsou člověkem tvořeny prostřednictvím zážitků. Hledání smyslu vlastního bytí prostřednictvím krásna a věcí, které nás naplňují, je důležitou součástí našich životů. Bez hezkých vzpomínek by byl náš duševní život chudý.
- 3. Postojové hodnoty** – jsou patrné v těžkých situacích, kdy je jedinec nucen se s nelehkou událostí vypořádat. Jaký postoj zaujmeme k dané situaci, je pouze na nás. Musíme přijmout odpovědnost za své chování a zachovat se adekvátně.

A dále je třídí do kategorií hodnot:

1. Nepoznaných (existují, ale člověk je ještě neprožil)
2. Poznaných, ale neuznávaných (mladý člověk je zná, ale nepřijímá)
3. Uznávané, ale nechtěné (člověk je za tyto hodnoty rád u jiných, ale ne u sebe)
4. Požadované (jsou pro jedince motivací)

Frankl pohlížel na hodnoty jako na prostředek k nalezení smyslu života. Ten vystupuje do popředí nejvíce v pubertě, kdy si jedinec začíná plně uvědomovat své ego a místo na tomto světě.

Soubor hodnotových orientací podle Kozielického (in Sekera, 1994, s. 8):

1. **Hodnoty dionýsské** - konzumace, komfort, luxus, v krajních případech až příživnictví
2. **Hodnoty herkulovské** – definované touhou po ovládnání druhých
3. **Hodnoty apollónské** – vztahují se k tvořivosti a umění
4. **Hodnoty prométheovské** – se týkají sounáležitosti a boje za spravedlnost
5. **Hodnoty sokratovské** – jedná se o zdokonalování sebe sama a poznání vlastního já

1.3 Funkce hodnot

Hodnoty musí být velmi odolné vůči působení okolních vlivů, které přetvářejí společnost zvenčí,- jako například mezistátní konflikty, globalizace apod., protože jsou jedním z prvků, který významně definuje a identifikuje každou sociální jednotku (jedince, skupinu, instituci), která je na svém povrchu mnohem více proměnlivá, jak ve svém jádru. Hodnoty jsou tak důležitým kulturním prvkem dané společnosti, nebo alespoň její části.

Mezi základní funkce hodnot patří poznávání podoby hodnot z hlediska sociálních faktů, kdy máme zároveň možnost poznat i působení hodnot a jejich různorodé funkce. V tomto přístupu však nejde o posuzování, zdali se jedná o pozitivní funkce nebo negativní funkce (neboť nehledáme eufunkční a disfunkční vztahy) ale jde o samotný skutečný fakt, jak hodnoty působí. Jedná se o to, že pomocí těchto funkcí můžeme zpřesnit a poznávat hodnoty samotné a součástí i těchto funkcí nalézt souvislosti, jež jsou důležité v poznacích o podobách a tyto poznatky po té interpretovat (Prudký, 2009, s. 44).

Podle Prudkého (2009, s. 44) existuje několik základních funkcí hodnot, které jsou považovány za zásadní. Uvádím zde nejvýznamnější z nich:

Funkce hodnot jako:

1. Stavební kameny kultury

Hodnota jako základní stavební kámen kultury znamená, že vznik hodnot ve společnosti splývá s utvářením kultury této společnosti. Hodnota je se společností

úzce spjatá a bez poznání kultury dané společnosti nelze pochopit její hodnoty. Předávání kulturních zvyků a norem je proces selektivní. Každá generace přejímá určitou část kultury podle vlastních hodnot. Ztotožnění s určitou kulturou znamená přijmout její zvyky a identifikovat se v rámci určitého uskupení lidu či místa. Hodnoty jsou produktem kultury stejně, jako naše činy, emoce či myšlenky.

2. Součást utváření obsahu sociálních vztahů a fenoménů

Hodnoty významně ovlivňují chování každého z nás a podílejí se při utváření společenských norem. Norma ve formě právního řádu je nedílnou součástí společnosti. Hodnota je v tomto případě spojovací článek mezi kulturním a sociálním systémem.

3. Jeden z definičních znaků osobnosti

Hodnota, jako jeden z prvků definujících naši osobnost, se projevuje, když se snažíme zapadnout do určité skupiny. Je to znak naší osobnosti, který udává, se kterými lidmi si rozumět budeme a se kterými ne.

4. Zdroj sociální a kulturní soudružnosti

V tomto případě je hodnota společným znakem skupiny, která uznává stejné sociální a kulturní normy. Má mnoho společného s hodnotami při utváření sociálních vztahů a fenoménů.

5. Zdroj motivace a chování

Může přímo navazovat na hodnoty, které charakterizují hodnoty jako jeden z definičních znaků osobnosti. Hodnota je zde zdrojem motivace našeho chování, kdy podle námi sestaveného žebříčku hodnot jednáme tak, abychom dosáhli svých cílů.

6. Součást identifikátorů skupiny či etnika, společenství, institucí

V případě přijetí určitých norem se identifikujeme s konkrétními etniky, společnostmi. Máme však možnost zvolit si vlastní skupinu lidí, se kterými se naše hodnoty ztotožňují více.

7. Zdroj a charakteristika rozvrstvení a hierarchizace společnosti

Jak sami vidíme, budeme-li poznávat hodnoty, dovíme se značnou část informací nejen o společnosti, skupině, instituci, ale také o konkrétních osobách, které se k dané skupině hlásí. Neboť společnost jako takovou definují právě jedinci, kteří do ní patří.

Na předešlou část navazuje také rozvrstvení lidí ve společnosti. Člověk hledající vlastní identitu ve společnosti si vybírá užší skupinu lidí, ke které má nejbližší. Existují však skupiny lidí, které nemají možnost si zvolit z širokého pole možných identit...

1.4 Činitelé utvářející a ovlivňující hodnoty

Během dospívání prochází člověk značnými hodnotovými změnami. Činitelé, kteří se na těchto změnách podílí, pochází bezesporu nejen z domova, ale také z blízkého okolí. Prvotní hodnoty si člověk vytváří již od raného dětství, kdy nás nejvíce ovlivňuje rodina. S nástupem do školy na nás začne působit také škola, později naši vrstevníci, party, kamarádi a v neposlední řadě též masmédia.

Každý z nás nese v sobě svůj niterný svět, svět toho, čeho si váží, čím pohrdá, po čem touží, o čem sní a tento neviditelný svět je zdrojem častých nepochopení, nedorozumění a strážní mezi lidmi. Člověk s chudší, méně rozvinutou soustavou hodnot, má nepřístupný bohatší svět hodnot a zároveň zpravidla nechápe omezenost vlastní subjektivity. Ba stává se, že nerozvitý člověk o existenci vyššího niterného světa ani neví, tím méně je s to přiblížit se mu, ztotožnit se s ním. Všechno, co ho překračuje, se mu jeví jako nepřirozené a scestné. Člověka rozvinuté niternosti chudší svět neuspokojuje. Nemůže s ním komunikovat právě ve sféře, kterou prožívá jako nejcennější (Kučerová, 1996, str. 68).

1.5 Klasifikace hodnot

Každý z autorů klasifikuje hodnoty podle svého subjektivního pohledu. Shledáváme se i s různými hledisky, podle toho, jaké mají hodnoty funkce na lidský život a společnost. Kritéria, která umožňují klasifikaci hodnot, jsou pro potřeby třídění rozhodující. Cakirpaloglu (2004) se zabýval definicí těchto kritérií a rozlišuje 22 kritérií třídění hodnot.

Kritéria teorie tvoří jednu z nejpočetnějších skupin psychologie a její klasifikaci hodnot, která rozlišuje dimenze tří formálních klasifikací a to: subjektivnost-

objektivnost, obecnost-specifičnost a univerzálnost-relativnost. K těmto uvedeným dimenzím následují kritéria dělení hodnot (Cakirpaloglu, 2004, s. 357).

Systematické uspořádání hodnot či vůbec poznatků, že hodnoty jsou či existují, se provádí jejich zatříděním do obecných pojmů, čemuž odpovídají stálá neboli stabilní klasifikační kritéria. Na základě analýzy daných teorií a definic docházíme k těmto kritériím, jejich úkolem je vědecký zájem axiologických předpokladů chování (Cakirpaloglu, 2004, s. 357).

Kritéria třídění hodnot podle Cakirpaloglu:

1) Podle nositele hodnot

a. Individuální

- Hodnoty, které jsou specifické pro jednotlivce, konkrétní individuum.

b. Skupinové

- Jsou takové hodnoty, které jsou společné pro určitou skupinu lidí, ať už se jedná o státní zřízení, tlupu či instituci.

c. Univerzální

- Univerzální hodnoty jsou hodnoty, které jsou společné pro všechny jedince.

2) Podle původu hodnoty

- Závisí na tom, kde tyto hodnoty vznikají.

a. Institucionální

- Jedná se o obecná a závazná pravidla, která platí pro všechny členy skupiny.

b. Individuální

- Tyto hodnoty vznikají v každém člověku odlišně, mají osobitý charakter jedince.

3) Podle vztahu k přirozenosti člověka a živočichů

Humanismus vidí hodnoty jako výlučně lidského charakteru, ačkoliv někteří autoři připouštějí, že také zvířata mohou vlastnit určité hodnotové prvky. Při použití pojmu „lidské hodnoty“ připouštíme, že můžou existovat i jiné druhy hodnot.

4) Podle role hodnoty

Aristoteles rozlišil podle kritéria rolí na „prostředky-hodnoty“ a „cíle-hodnoty“. Toto rozdělení později Rokeach začlenil do klasifikace instrumentálních a mentálních hodnot.

5) Podle pozice v hierarchii

Hodnoty jsou součástí vlastního systému vertikálních a hierarchických uspořádání hodnot. A. Maslow sestavil jednu z nejznámějších teorií hodnotových struktur, kterou známe pod názvem Maslowova pyramida potřeb.

V této pyramidě jsou zaneseny D-hodnoty, které jsou níže postavené a skládají se z tělesného nebo fyziologického přebytku, nebo nedostatku. B-hodnoty, které jsou postavené výše, jsou potřeby růstové a znamenají existenci samotnou. Tyto potřeby jsou nazývány též jako metahodnoty a jsou spojeny s nejvyššími cíli lidského potenciálu.

Aby byla uspokojena potřeba vyššího charakteru, musí jí vždy předcházet uspokojení potřeb charakteru nižšího. Není však pravidlem, že potřeby musí být na každé úrovni zcela naplněny.

Homeostatické (fyziologické) potřeby

- Potřeba základních potřeb, které při nenaplnění naruší homeostázu (potřeba obživy, vzduchu, rozmnožování)

Potřeba bezpečí

- Potřeba stability, spolehlivosti, pořádku, struktury

Afiliční potřeby

- Potřeba sounáležitosti

Potřeba uznání

- Potřeba úcty a sebeúcty, uznání od okolí
- Tyto potřeby nemají lidé trpící některými duševními poruchami, např. autisté

Metapotřeby

- Potřeba seberealizace či sebeaktualizace
- Potřeba vyjádření vlastní identity, zhmotnění cílů a záměrů
- Estetické potřeby

Vrcholné zážitky

- Silné prožitky spojené s čistou láskou nebo krásou

B – hodnoty

- Jednota, odevzdanost, vnitřní bohatství....

6) Podle stupně obecnosti

V případě, že je určitá žádoucí či nežádoucí věc obsažena v hodnotě, tak se hodnota identifikuje s nejzákladnějšími popudy mechanismů chování. Jiné hodnoty, než ty podle stupně obecnosti, bereme jako zobecněné životními filozofiemi nebo postoji.

7) Podle podstaty hodnoty

- a. Očekávané – takové chování člověka, které je normativně standardizované
normativní standardy jsou spojeny s prospěšností kolektivu a vedou jednotlivce k zastávání se hodnot prospěšných pro celou skupinu.
- b. Hodnoty, které směřují k naplnění úplné existence

8) Podle funkce lidských hodnot

- Hodnoty, které poskytují možnost přizpůsobit se novým podmínkám.

  - a. Adaptující hodnoty – přizpůsobení se okolnostem
  - b. Ochranné-ego-obranné hodnoty – hodnoty, které zajišťují vlastní bezpečí
  - c. Poznávací hodnoty – potřeba objevovat
  - d. Sebeaktualizující hodnoty růstu – hodnoty, které nás nutí se zdokonalovat

9) Podle obsahu hodnoty

- Normativní – orientační činitelé chování

10) Podle oblasti směřování hodnot

- Toto kritérium posuzuje podle typu dobra a vede k rozdělení na:
  - a. Morální
  - b. Estetické
  - c. Náboženské

11) Podle intenzity projevu hodnoty

- a. Latentní a manifestní
  - Latentní hodnota udává hodnoty utajené a je významem špatných faktorů v osobnosti.
  - Manifestní hodnoty, to je očekávání ohlasu společnosti vůči jednotlivému jedinci.
- b. Potencionální a aktuální
  - Je velmi důležité časové rozpětí hodnot.
- c. Implicitní a explicitní
  - Je rozhodující kvalita vzájemného působení společnosti a člověka a též kvalitativní zkušenosti jedince.

12) Podle stupně vědomosti

Udává hodnoty jako nevědomé či vědomé. Duševně zdravý člověk má vědomé hodnoty nad nevědomými a nedělá mu problém dosahovat svých cílů. Na druhou stranu psychopatologické stavy jsou důsledkem přemíry nevědomých hodnot. Nevědomé hodnoty jsou též znakem dětských osobností.

13) Podle stupně zakotvenosti

- Tento stupeň udává, zda lze rozlišit hodnotu povrchovou a hodnotu deklarovanou.

14) Podle umístění hodnoty

Toto kritérium je velmi podobné kritériím číslo 1 a 2. Rozděluje hodnoty na objektivní – jsou spojené s normami a vlastnostmi, a subjektivní – ty souvisí s vnitřním původem.

15) Podle stupně vzdálenosti hodnoty od osoby

Hodnoty se zde dělí na abstraktní a konkrétní. Konkrétní hodnoty představují citové vztahy a vazby, kterým máme k osobám, jež jsou nám blízké, ale také k věcem nebo pojmům. Abstraktní hodnoty se zaměřují na jakýkoliv metafyzický pojem v absolutním smyslu.

16) Podle modalitý účinku

- a. Potencionální a aktuální hodnoty
- b. Pozitivní a negativní hodnoty

- c. Progresivní a regresivní hodnoty
  - Potencionální hodnoty jsou důležité pro růst osobnosti a nazýváme je též latentní, neboli pravděpodobné.

17) Podle časové dimenze

- a. Hodnoty minulé – zkušenost, kontinuita, důslednost
- b. Hodnoty současné – aktuální postoje, motivy a zájmy
- c. Hodnoty budoucí – cíle a záměry osobnosti

18) Podle přístupu ke skutečnosti

- Se rozdělují jevy a jejich vlastnosti z teologického, normologického a ontologického hlediska.

19) Podle deduktivního/induktivního přístupu

- a. Deduktivní přístup – chování musí být pozorovatelné a měřitelné
- b. Induktivní přístup – aby bylo možné předmět zkoumat, je třeba nejdříve určit metodu pozorování

20) Podle způsobu operacionalizace hodnot

- Ve výzkumném procesu hodnot se rozdělují funkce a pozice

21) Podle velikosti hodnoty

Pokud je hodnota původem fyziologická, biologická nebo materiální, je možno uplatnit kvantitativní dělení

- Podle tohoto kritéria rozdělujeme hodnoty podle stupnic nebo mír, které jsou předem určené

22) Podle intenzity hodnoty

- Určuje výši hodnot

Toto pojmosloví „intenzita hodnoty“ se uplatnilo i v určování diferenciálního, minimálního a maximálního prahu citlivosti neboli objektivních měřeních psychofyzických (Cakirpaloglu, 2004, s. 357-362).

Jak sami můžeme vidět, klasifikace hodnot a jejich třídění je velmi obsáhlé a složité. Nejenže každý autor nahlíží na klasifikaci hodnot z jiného úhlu, ale také jednotlivé obory se mohou v třídění hodnot lišit.

2. Sociální zrání

Lidský tvor se nestává člověkem v tom nejširším slova smyslu pouze svým narozením. Jedinec se stává člověkem přijímáním zvyků a společenských norem, etického smýšlení a spousta dalších prvků, které jsou základem civilizované společnosti.

V první řadě jedinec zraje v prenatálním období svého vývoje fyzicky. Dostává tvar malého člověka. Po porodu se k velkému fyzickému vývoji přidává také vývoj mentální a sociální. Každá z těchto složek se rozvíjí různým tempem. Ačkoliv sociální zrání probíhá již od útlého věku, v období mládí probíhá tento proces za různých podmínek. Jedinec postupně přestává být objektem péče okolí a stává se subjektem společnosti. Biologický vývoj se zpomaluje.

Proces sociálního zrání znamená v nejobecnější rovině přeměnu jedince z pozice převážně objektu společenské péče ve společenský subjekt, přičemž rozsah a obsah sociálních procesů a fenoménů, jichž se jedinec stane subjektem, se u jedinců liší. Tento proces je provázen proměnami sociální pozice a z ní vyplývajícího souboru zastávaných rolí. Spolu s biologickým a psychickým dozráváním tyto sociální změny vytvářejí stimuly a tlak na sociální zrání v konkrétních položkách, spojených s danou sociální pozicí a sociálními rolemi (Sak, 2000, str. 35).

Průběh sociálního zrání představuje období, při kterém je mladý jedinec začleňován do společnosti. Jedná se o socializaci, dochází k přijímání sociálních rolí a norem a konečným cílem by mělo být pomyslné splnutí mladého člověka se společností dospělých. Není to však jen pohyb mladého jedince ke společnosti, ale také přijetí člověka společností, podání pomocné ruky a usnadnění interakce.

Sociální zrání je proces vývojových změn jedince, který probíhá pod tlakem měnící se sociální pozice a rolí, vedoucí k postupné proměně objektu společenské péče ve společenský subjekt. Sociální zrání probíhá ve dvou základních rovinách, v oblasti vědomí a v rovině osvojování si sociální kompetence. Důsledkem vývojových změn ve vědomí a v sociální kompetenci, jsou proměny sociálního chování od elementárních aktů až po životní styl (Sak, 2000, str. 35).

2.1 Osvojování sociálních rolí a norem

Sociální soužití jedince a společnosti je regulováno nejrůznějšími pravidly. Ta, která se musejí striktně dodržovat, nazýváme právními normami. Častěji je však sociální kontakt usměrňován nepsanými pravidly, jejichž nedodržení jedinci přitíží, a to například zhoršením společenského postavení. Taková pravidla existují jak v dětských partách, tak ve formálních organizacích. Přijetí těchto nepsaných norem a pravidel je důležité nejen při zařazení do pracovního procesu, kdy se mladý člověk intenzivně zapojuje do kolektivu, ale jde především o jeden z důležitých předpokladů řádného společenského a politického života.

Tyto normy úzce souvisejí s kulturou společnosti, ve které se jedinec nachází. Pokud je kultura na vysoké úrovni, předpokládá se také vysoká úroveň těchto norem. Příkladem takového nepsaného pravidla může být pozdrav, ale také podržení dveří dámě. Mladí lidé mají většinou problém při osvojování těchto norem, neboť je vnímají jako omezování svobody a potlačení subjektivního chování, nebo byla výchova v tomto ohledu zanedbána. Také by stály za zmínku deviační trendy společnosti v posledních letech, kdy se mládež bojí své okolí oslovovat nebo se do něj aktivně zapojovat (pomoci druhému v nouzi), a to na základě mediálních podnětů, nebo je ze strany rodičů, motivovaných strachem o své ratolesti, přímo nabádáno, zdržovat se jakýchkoli tendencí se na veřejnosti angažovat. V posledních letech se tento styl výchovy dělil na „chování na vesnici“, kdy sousedy slušně pozdravíme, a na „chování ve městě“, kdy by se děti neměli starat o ostatní a v případě, že se ocitnou ve společnosti někoho, koho neznají, co nejrychleji z místa odejít a s cizí osobou se nebavit. Nutno podotknout, že v poslední době se tyto rozdíly prostředí v podstatě stírají a lidé všech věkových skupin jsou k sobě krajně nedůvěřiví a upřednostňují svůj vlastní klid a pohodu, před společenskou sounáležitostí.

K vývoji mládeže v sociální oblasti také nevyhnutelně patří osvojení si sociálních návyků. Sociální návyk, jako třeba sledování dění ve světě prostřednictvím internetu, je důležitý kvůli informovanosti. Poté si jedinec snadněji utváří názory na různá témata.

Lidé samozřejmě nesledují internet a televizi pouze kvůli informovanosti a přehledu o světovém děním, ale také pro vlastní zábavu. Za sociální návyk se pokládá

jakýkoliv návyk, který si člověk osvojuje během života a společností je jeho zvládní pokládáno za samozřejmé. U předškoláků je to například zvládní základní hygieny, u dospělého znalost sociálního postavení mužů a žen.

Nedílnou součástí společnosti je také stereotyp. Každá společnost si postupně vytvořila určité stereotypy chování a těm se musí mladý jedinec přizpůsobit. Dospívající člověk tyto stereotypy zpravidla těžce přijímá, protože má pocit, že potlačují jeho subjektivitu a názor. Je třeba si však uvědomit, že tato stereotypizace chování ve společnosti předchází nedorozuměním a konfliktům, ke kterým by mohlo nedodržováním stereotypů dojít. Příkladem může být třeba dodržování časového harmonogramu, nebo jiného zavedeného řádu, který se v dané společnosti uplatňuje. Ve školce si každý jedinec musí jít po obědě odpočinout, nečiní-li tak, mohlo by dojít na určitý postih (nebude si smět hrát s určitou hračkou).

Pokud si jedinec zvládne osvojit vzory společenského chování, přichází na řadu výběr společenské role. Ať už se člověk nachází v roli studenta, rodiče, či určitého pracovníka, každá z těchto sociálních rolí s sebou nese určitá pravidla a normy chování. Pokud si člověk dokáže plně uvědomit důležitost své sociální role a dostatečně plnit náležitosti, které ji charakterizují, zvyšuje to jeho prestiž a úspěšnost ve společnosti.

3. Dětství a dospívání

Duševní vývoj je jakýmsi stadiálním vývojem, neboť člověk prochází během svého života několika etapami vývoje. Každý jedinec má své unikátní a osobité etapy vývoje, protože každý se vyvíjí v jiném prostředí a v jiných podmínkách života. V průběhu lidského vývoje dochází ke kvantitativním i kvalitativním změnám, a to s ohledem na věk. Tyto změny jsou považovány za mezníky jednotlivých etap života. Společenské prostředí, ve kterém člověk vyrůstá, se odráží v jeho psychice.

V celkovém vývoji dítěte je třeba zohledňovat jednotlivá hlediska a znaky, jako jsou například vývoj myšlení, citů, fyziologické znaky apod.

Čáp a Mareš rozlišují následující vývojová období:

1. Prenatální období
2. Rané dětství – kojenecké období (první rok života), batolecí období (druh a třetí rok života)
3. Předškolní věk – 3-6 let
4. Mladší školní věk – 6-10/11 let
5. Střední a starší školní věk – prepuberta, puberta, adolescence

3.1 Prenatální období

V prenatálním období se utvářejí všechny orgány a orgánové systémy v těle a trvá 9 měsíců. Dochází k biologickému vývoji jedince, ale dítě umí také s matkou komunikovat. Je tedy schopno jednoduchého učení, reaguje na podněty různými způsoby a objevují se i jednoduché psychické reakce.

Prenatální období dělíme na 3 fáze:

- a) Fáze oplodnění** - V této fázi se blastocysta uhnízdí v matčině děloze a vytvářejí se 3 zárodečné listy. Fáze oplodnění trvá přibližně 3 týdny a na konci tohoto období vzniká nervová trubice, jež je základem pro nervovou soustavu.

- b) Fáze embryonální** - Tato fáze trvá od 4. do 12. týdne. Vytvářejí se všechny základy pro orgány a vzhledem k rychlému růstu je zárodek velmi citlivý na působení vnějších faktorů, které mohou způsobit vznik vývojových vad.
- c) Fáze fetální** - Do 12. týdne těhotenství se dokončují všechny orgánové systémy v těle a některé z nich již začínají fungovat.

Lidský mozek se vyvíjí během celého prenatalního vývoje a připravuje se tak na samostatný život. Postupem času stále více reaguje specifickým způsobem na jakýkoliv podnět, který dostane, jako například na změnu polohy matky, nebo sluchové vjemy.

V průběhu fetální fáze je plod schopen jednoduchých forem učení, utváří si určitou zkušenost a reaguje na ni, nejčastěji rozdílnými pohyby v děloze. Důležitou roli hraje bazální pocit bezpečí, který je výsledkem právě prenatalního vývoje a jeho rozvoj pak pokračuje především při mateřském poutu na dítě po narození.

3.2 Novorozenecké období

Porod je pro matku i dítě významnou událostí v životě. Doba, kdy byl plod chráněn v matčině těle, kde mělo stabilní teplotu, a zvuky i doteky přijímalo tlumeně je u konce a dítě se musí naučit žít samostatně. Děti se rodí v 38. - 42. týdnu, mají v průměru 50 cm a váží okolo 3300 gramů.

Novorozenec disponuje vrozenými vzorci chování, díky kterým reaguje na své okolí. Jedná se především o hlasové projevy, kterými signalizují, že něco není v pořádku. Dítě primárně využívá hlasový projev za účelem získání potravy. Rychle však zjistí, že při hlasitém křiku rodič kontroluje, zda je novorozenec v pořádku, čímž na sebe, z počátku nevědomky, poutá pozornost. V novorozeneckém období se dítě velmi rychle učí. Rozvoj velmi úzce souvisí s dostatečným příjmem kvalitních podnětů od okolí, především od matky.

3.3 Kojenecký věk

Kojenecké období představuje první rok života dítěte, ačkoliv většina dětí není kojena tak dlouhou dobu. V této části života se jedinec velmi rychle učí novým věcem a postupem času se orientuje ve svém okolí a adekvátně svému věku reaguje na podněty, které dostane. Celé období je symbolicky završeno prvním krokem a prvním slovem dítěte.

V průběhu kojeneckého období jsou již zřetelné osobnostní rysy a rozdíly mezi stejně starými dětmi. V tomto věku se často mluví o potřebě získat základní důvěru ke světu, což znamená dávat dítěti takové podněty, aby chtělo okolí poznávat a nebálo se nových věcí.

3.3.1 Socializace kojenců

Sociální učení v jeho nejzákladnější formě probíhá již v útlém věku. Dítě je přirozeně na mezilidskou interakci připraveno vrozenými dispozicemi – znamená to, že se chová při interakci přirozeným a vhodným způsobem. Jedná tak, aby dospělé zaujal svým chováním a oni si jej všímali. Mezi takovéto projevy řadíme například:

- 1) **Mimické projevy dítěte** – u malého dítěte je to jeden z nejzákladnějších projevů emocí, jsou vrozené a u dospělých jsou chápány jako prvotní snaha o komunikaci.
- 2) **Úsměv** – je primárně vrozený projev, který se dítě naučí postupem času ovládat a cíleně používat při kontaktu s okolím. Důkazem o vrozenosti tohoto projevu je existence úsměvu u nevidomých dětí, avšak zde úsměv komunikační význam nemá, protože zde neexistuje zpětná vazba a dítě se jej nenaučí ovládat.
- 3) **Pláč** – je také jedním z komunikačních prostředků, díky kterému dítě dává najevo nelibost.
- 4) **Předřečová aktivita** – je vrozený projev, kterým na sebe dítě strhává pozornost a lidé mají potřebu na něj o to více mluvit a komunikovat s ním.

Dítě umí od narození upřednostňovat podněty sociálního charakteru. Malé dítě upoutá spíše lidský hlas, nejlépe známý lidský hlas, než jiné zvuky. Také navázání

očního kontaktu s dítětem je známka pozornosti dítěte a zpětné vazby, která je velmi důležitá při diagnostice některých vrozených vad a nemocí.

3.4 Batolecí věk

Období, ve kterém se dítě nazývá batole, začíná 1. rokem života a končí přibližně třetím. V této době dochází k nejrozsáhlejšímu vývoji osobnosti dítěte. Jedinec se rychle osamostatňuje a je zvědavý. Rychle se učí ovládat své tělo, později také jemnou motoriku. Pro dítě je tato nová dovednost velmi vzrušujícím zážitkem, a tak se velmi často snaží experimentováním s pohyby zjistit, co všechno svede.

Dítě jako batole je velmi učenlivé. Kromě přemísťování a motoriky se rozvíjí také řeč. Z jednoduchých slov a pojmenování se ve 2 letech začínají stávat smysluplná slovní spojení, dítě začíná skloňovat a utvářet složitější věty. Orientuje se v prostoru, vnímá, kde je nahoře a kde dole, avšak perspektivu ještě zcela neovládá, proto mu i velké věci připadají malé, pokud jsou dostatečně vzdálené.

3.4.1 Socializace batolete

Částečné odloučení od matky je velmi důležité při pronikání do okolního světa a navazování kontaktů s ostatními lidmi. Socializace je v batolecím věku velmi důležitá a je spjatá se schopností komunikovat tak, aby dítěti porozumělo i širší okolí.

Lidé, se kterými se dítě setkává, mívají téměř vždy roli nadřazeného jedince. Dítě tyto osoby rozlišuje podle pohlaví, ale také jako velmi blízké, známé a cizí. Důležití jsou v tomto věku jeho vrstevníci, kteří nejsou dítěti nadřazeni a fungují tak jako určitý model vlastního chování a nápodoby.

Socializace batolete se také překrývá s prvním negativním obdobím. Negativní období se vyznačuje potřebou rozhodovat o sobě samém a věcech kolem, které s dítětem souvisí. Batole velmi rádo odporuje, ačkoliv ještě nedokáže racionálně zhodnotit situaci.

3.5 Předškolní věk

Období předškolního věku trvá od batolete až po nástup do školy. U některých jedinců se jedná o 6. u jiných o 7. rok života. V této době se dítě odpoutává od rodiny, tráví hodně času s vrstevníky, chodí do školky a přijímá určité sociální role. Na druhou stranu je dítě v tomto věku často egocentrické a překonání této bariéry je velmi důležité při navazování sociálních kontaktů a zdravých přátelství.

Dítě si již uvědomuje své pohlaví. Všimá si rozdílů mezi ženským a mužským pohlavím, přijímá pohlavní role – ve školce si zpravidla chlapec hraje na policistu a dívka na princeznu.

Dalším znakem předškolního věku je fenomenismus.

Dítě je fixováno na nějaký obraz reality, který není schopno ve svých úvahách opustit. Svět je pro ně takový, jak vypadá, jeho podstatu vesměs ztotožňuje se zjevnými znaky. Z toho důvodu naprosto odmítá např. takové sdělení, že velryba není ryba. V této souvislosti jde zároveň o přetrvávající vazbu na přítomnost, na aktuální podobu světa, tj. o prezentismus (Vágnerová, 2000, str. 102-103).

Významným jevem u předškolního věku je fantazie. Dítě má tendence míchat realitu s fantazií. Dítě se postupně připravuje na školní docházku, avšak stále je spíše malým dítětem.

Názorným příkladem může být dětská kresba. Dítě se snaží ukázat realitu takovou, jak ji chápe, proto u kresby mohou převládat subjektivní rysy nad reálnou podobou.

3.5.1 Socializace předškolního dítěte

Hlavním znakem předškolního dítěte je iniciativa. Do této doby byla jakákoliv činnost uspokojující sama o sobě, neboť samotná činnost byla cílem. Najednou však dítě rozlišuje průběh a cíl. Z poskládané skládačky má dítě najednou větší radost, než při hře – skládání. Takto se rozvíjí všechny dovednosti. Až po dosažení určité úrovně se dovednost stává nástrojem k dosažení cíle.

Také morální uvažování se v tomto věku mění. Předškolák přejímá takové normy a hodnoty, které mu autority ukazují. Dítě si ještě nevytváří vlastní názor a považuje za správné to, co mu dospělí řeknou.

3.6 Školní věk

Škola je pro dítě velmi důležitým mezníkem. Je to první velká instituce, do které se dítě dostává a musí striktně respektovat její pravidla. Ve škole jedinec mnohdy dostává informace rozdílné od těch, jaké dostával doma od rodičů.

Škola formuje a usměrňuje jedince způsobem, který je ve směru požadovaném majoritní společností. Člověk zde získává nové zkušenosti, navazuje nové sociální vztahy, ať už s učiteli či spolužáky. Nástup do první třídy znamená také jakési odpoutání od rodičů. Dítě se od této doby mnohem častěji setkává se svými vrstevníky ve škole než s rodinou. Tento školní věk můžeme ještě dále dělit na tři fáze:

1. **Raný školní věk** – je období od nástupu do školy do přibližně 8. až 9. roku života. Dítě se adaptuje na školní prostředí a učí se samostatnosti.
2. **Střední školní věk** – trvá od 8-9 do přibližně 11-12 let a někdy bývá označován jako prepuberta.
3. **Starší školní věk** – jedná se o dobu od 11-12 let do ukončení základní školní docházky (přibližně 15 let). Označujeme je jej jako pubescence.

4. Dospívání

Období velkých změn, jak tělesných, tak duševních, - období mezi 11. a 20. rokem životem. První fáze se odehrává do patnácti let. Lidské tělo prochází největším genetickým rozvojem. Ženské tělo nabírá tvarů dospělé ženy, roste ochlupení a zjemní se rysy. Mužské tělo zesílí, přibude ochlupení a hlas je hrubší. Pohlavní orgány začínají plně pracovat. Tyto a další jiné, méně nápadných znaků dávají šanci postřehnout, že lidské tělo dospívá.

Ačkoliv některé učebnice a výklady nerozdělují období pubescence a adolescence, dle mého názoru je lepší toto rozdělení zachovat, protože adolescent je blíže dospělému a pubescent blíže dítěti.

Pubescent již myslí abstraktně, uvažuje nad situacemi, které ještě nenastaly. Snaží se žít samostatně, nezávisle na rodičích. Veliký význam pro takto starého jedince mají jeho vrstevníci. S. Freud toto období nazývá obdobím genitálním.

Charakteristické pro toto období je hledání vlastní identity, pochybnosti o vlastní osobě, emoční nestabilita. Změny, kterými jedinec prochází, vedou ke ztrátě dětských jistot a nutností odpoutat se do určité míry od rodiny. Na konci povinné základní školní docházky přichází volba povolání a s tím spojená volba další školy, jedná se o jedno z prvních důležitých, samostatných rozhodnutí o svém životě.

Identita malého dítěte byla vždy závislá na ostatních, dítě napodobovalo rodiče. Pro takto malé dítě bylo důležité, co si myslí a chtějí rodiče a blízké okolí. Postupem času, jak člověk dospívá, se mění i identita člověka. Na rozdíl od dítěte, dospívající člověk projevuje zájem o sebe sama, snaží se rozvinout svoje silné stránky, usiluje o sebepoznání, snaží se překračovat vlastní hranice aktuálního sebepojetí, zdokonaluje se. Nejenže o tuto změnu pubescent usiluje z vlastního rozhodnutí, ale k těmto změnám dochází i přirozeně, neboť i jednotlivé složky jeho dosavadní identity se mění.

Dalším důležitým faktorem pro správný vývoj člověka je sebeúcta. Sebeúcta je v období dospívání povětšinou narušena tím, jak se člověk srovnává s vrstevníky a nedokáže ještě plně přijmout rozdíly mezi ostatními a sebou samotným. Čím starší však jedinec je, tím lépe se srovnává se svými nedostatky a přijímá sebe sama se všemi svými klady i zápory.

4.1 Duševní vývoj jedince

Období dospívání s sebou nese výrazné, kvalitativní změny v oblasti psychiky. Jedinec se musí s těmito změnami smířit a přizpůsobit se jim, aby byl také schopen vnímat svět dospělých, do kterého se chystá vstoupit.

Jednou z hlavních charakteristik dospívání ve sféře poznávacích procesů je skutečnost, že jedinec přestává myslet konkrétně, - přestává myslet pouze „teď a tady“ a začíná také přemýšlet o možnostech budoucnosti. Člověk od této chvíle začíná uvažovat na abstraktní úrovni a umí pracovat s formálními logickými operacemi.

Dalším charakteristickým rysem pro dospívajícího jedince je emoční nevyrovnanost a přechodná psychická labilita. Jedinec mění své názory a postoje, jak druhým osobám, věcem, zvyklostem, tak k sobě samým. Nejvíce viditelným mezníkem je přechod od extroverze k introverzi. V tomto období jedinec hledá svou vlastní identitu a společenskou roli, kterou by mohl zaujmout. Soustředí se nejen na to, jak vypadá, ale poznává své nitro prostřednictvím introspekce.

Pubescent ještě nemívá ve svých pocitech jasno, často sám neví, jak zareaguje, mnohý citový „výkyv“ jej často samotného zaskočí, neumí své prožitky ani dobře popsat, navíc se obává nepochopení a výsměchu. Buď se pak stydí, anebo z nejistoty projevuje až sociálně rušivé chování (Čačka, 2000, str. 251).

Jedinec u sebe v tomto období často nachází lidské vlastnosti a rysy, které se mu nezamlouvají. Stojí proto před výzvou, ve které musí přijmout sám sebe takovým, jakým je.

Sebeúcta je u pubescentů velmi labilní a zranitelná. Pubescenti (12-14 let) vykazují často mnohem nižší sebeúctu než děti. Nejistota a zranitelnost sebeúcty ve fázi „krize“ nezralé identity ústí mnohdy k „pubertální vztahovačnosti“ spojené až s nepřiměřenými reakcemi na pomyslné postoje a okolí. Upnutí se na některý, mnohdy jen pomyslný nedostatek, pak zkresluje objektivitu sebehodnocení dospívajících a omezuje spontánnost projevů. Podobně negativně působí i přehnaná závislost na nezřídka jen neuvědomělých neverbálních projevech jiných (Čačka, 2000, str. 266-267).

4.2 Tělesný vývoj

Během dospívání na sobě může jedinec pozorovat řadu nápadných změn. Zmohutní se svalstvo, rostou vnitřní orgány, ale zároveň se zpomaluje růst končetin. Tělo nabírá mužské/ženské proporce. U chlapců dochází během dospívání k hlasové mutaci díky zrychlenému růstu hrtanu. Díky rychlému měnění hormonální hladiny se na kůži vyskytuje akné.

S tělesným vývojem jde ruku v ruce vývoj sexuální. Dívky dospívají kolem 13-14 let, chlapci přibližně kolem 15-16 let.

4.3 Socializace v období dospívání

Posuzování okolí se mění vzhledem k věku člověka. Malé dítě vidělo ostatní tak, jak vypadali po vzhledové stránce a jak se k němu chovali – dobře/špatně. Dospívající člověk by ale rád věděl, jaký je konkrétní jedinec ve svém nitru, - stejně, jako se snaží člověk poznávat sám sebe, se všemi svými skrytými vlastnostmi, snaží se o poznání svých vrstevníků a lidí kolem sebe. Pubescent si také na rozdíl od dítěte uvědomuje, že jeho názor na druhé je subjektivní a nemusí se ostatním jevit stejný, jako jemu.

4.3.1 Sociální role

Změna sociálních rolí u dospívajícího jedince je ovlivněna nejen jeho vzhledem, ale také ztrátou závislosti na rodičích. Člověk v tomto věku velmi špatně přijímá autoritu. Není rád v roli podřízeného a přiznává autoritativní pozici (například učitele, nebo rodiče) pouze v případě, kdy je přesvědčen, že si ji dotyčný zaslouží. Pubescent uvažuje o názorech jiných, diskutuje o nich a vymýšlí jiné alternativy, které by mohly nahradit stávající názor autority, kterou se však nesnaží zničit, ale snaží se sám stát autoritou.

Tím, že dospělým dokáže úspěšně oponovat a logicky argumentovat, dosahuje potřebného pocitu jistoty, že se jim dokáže vyrovnat. Diskuze s odpovídajícím partnerem je pro pubescenta tréninkem vlastních schopností a možností prokázat svoje kvality. Podobná debata má stejný subjektivní smysl jako soupeření ve sportu nebo v čemkoliv jiném (Vágnerová, 2000, str. 229).

Během dospívání se zvyšuje vliv vrstevníků na jedince. Pubescent také porovnává vztah vrstevníků k rodičům. Pokud nabude pocit, že jsou jeho vrstevníci na tom lépe, než on sám, začne vyvíjet na rodiče nátlak.

Role, kterou dospívající získá ve vrstevnické skupině, má pro jeho identitu velký význam. Aby zde získal dobrou pozici, je schopen udělat mnohé. Konformita je dána potřebou být skupinou pozitivně přijat, mít zde své místo a možnost se definovat prestižní skupinovou příslušností (tj. skupinovou identitou). Rodiče mívají v této době pocit nevděku, protože dítěti mnohdy více záleží na tom, co řeknou kamarádi, než na jejich názorech a pocitech. Takovým způsobem se projevuje potřeba zmenšit závislost na rodině, která se pubescentovi zdá příliš omezující. Po určité přechodné době se vztahy mezi rodiči a dítětem zase zlepší, protože už nebude důvod si svou soběstačnost vymezovat negativně, odmítáním. Čím bude dospívající jistější a vyrovnanější, tím méně křečovitosti a netolerance bude projevovat (Vágnerová, 2000, str. 230-231).

Pubescent se během vývoje své osobnosti snaží o odlišení od ostatních, hledá svoji vlastní jedinečnou identitu. R. Josselsonová (1980) rozděluje proces individualizace do čtyř fází, z nichž v období dospívání proběhnou dvě:

1) Fáze diferenciaci

Jedinec se soustředí na sebe a svoji osobnost mnohem více než dřív a tím dochází k deidentifikaci ve vztahu k rodičům. Pubescent již nechce být jako rodiče, ale naopak se snaží od nich co nejvíce odlišit. V důsledky této deidentifikace odmítá normy a hodnoty rodičů, i když ve svém nitru je považuje za správné.

2) Fáze experimentace

V období přibližně 2 roky před koncem puberty se člověk snaží o úplnou nezávislost na rodičích a stále více upřednostňuje vrstevníky před rodinou. Avšak v rodině stále zastává místo dítěte. Jedinci se nelíbí povinnosti, které musí plnit, ale práva by si rád zanechal. Setkáváme se s případy, kdy člověk odmítá přebrat zodpovědnost za své činy.

Období dospívání je těžké jak pro dítě, tak pro rodiče. Dospívající se snaží prosadit svou roli v životě, mezi vrstevníky i ve světě dospělých. K tomu je však

zapotřebí přijmout nejenom práva, která dospělost přináší, ale také povinnosti s tím spjaté. Rodič na druhou stranu se snaží dítě usměrnit a připravit ho na život jaký je.

Empirická část

5. Hodnoty mládeže

Když se zabýváme problémem hodnot současné mládeže, nesnažíme se pochopit pouze duševní vývoj mladých lidí a s ním spojenou proměnlivost názorů a životních hodnot, ale sledujeme bezesporu také vývoj celé společnosti. Hodnoty, které vyznávaly naše babičky například v patnácti letech, jsou diametrálně odlišné od hodnot dnešních 15letých dětí. V této práci však nebudu porovnávat hodnoty různých generací, ale právě proměnlivost lidských hodnot v různém věku.

5.1 Výzkumná sonda

V praktické části své bakalářské práce se zaměřím na prozkoumání žebříčku hodnot konkrétních žáků. V první řadě představím cíl výzkumné práce s hypotézami, které budou hlavním nosným prvkem práce, a poté se pokusím zachytit charakteristiku škol, v nichž jsem zkoumání uskutečnila. Seznámím čtenáře s užitou metodou výzkumu a na závěr vyhodnotím získaná data s patřičným komentářem.

5.2 Stanovení cíle

Cílem empirické části práce bude zjistit, k jakým hodnotám se hlásí žáci základních a středních škol ve věku 11–17 let, a to s ohledem na proměnlivost jejich názorů vzhledem k věku.

5.3 Výzkumné otázky

Lze předpokládat, že mezi respondenty bude docházet k rozdílům v hodnotovém žebříčku týkajícího se rodinného, osobního i školního života a to vzhledem k jejich věku. Také je pravděpodobné, že čím starší respondent bude, tím jeho představa

o budoucnosti bude jasnější a konkrétnější. Naopak mladší respondenti budou vykazovat větší tíhu k materiálním hodnotám než ti starší.

5.4 Charakteristika vybraných škol a okolí

Pro výzkum jsem si vybrala jednu základní a jednu střední školu. Obě školy se nachází v Ústeckém kraji v Mostě.

Ústecký kraj se nachází na severozápadě Čech a Most je statutárním městem a zároveň je také 14. největší město v Čechách. Historické město bylo v 70. a 80. letech 20. století srovnáno se zemí kvůli těžbě hnědého uhlí. Most je také známý svou vysokou nezaměstnaností a v určitých lokalitách města se vyskytuje značná míra kriminality. I z tohoto důvodu je vývoj dětí zde ovlivněn jistou rasovou nesnášenlivostí a mnohdy také nižší životní úrovní.

Základní škola, která se nachází v ulici Okružní 1235 v Mostě, disponuje devíti třídami a jednou přípravnou třídou. Z této školy jsem si vybrala tři respondenty z 6. třídy a tři respondenty z třídy osmé, z toho byli dva chlapci a jedna dívka.

Kvůli vyváženosti jsem navštívila také Střední průmyslovou školu, která se nachází v Topolové ulici s číslem popisným 584 v Mostě. Zde jsem oslovila 2 žáky z prvního ročníku, jednoho chlapce a jednu dívku.

Se všemi osmi respondenty jsem uskutečnila přibližně 15minutový rozhovor, který se týkal jejich osobního, školního i rodinného života.

5.5 Metodologie

Jako nejvhodnější výzkumnou metodu pro získání informací ohledně hodnot současné mládeže pokládám interview. Dle mého názoru je mnohem efektivnější zeptat se jedince přímo a vést s ním rozhovor, než mu předložit papír s otázkami, na které lze stroze odpovědět. U tohoto tématu je důležité zaměřit se také na neverbální projevy dítěte. U dotazníku mohou být odpovědi zkreslené a nepravdivé. Rozhovor jsem volila z toho důvodu, že je možné respondenta během konverzace pozorovat a zachytit i nevyřčené informace o člověku.

Interview je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. U interview můžeme sledovat i některé vnější reakce respondenta a podle nich potom pohotově usměrňovat další průběh kladení otázek (Skalková a kol. 1983, str. 92).

Interview jsem zvolila z toho důvodu, že je z mého hlediska vhodný pro navázání bližšího vztahu s respondenty. Odpovědi, které jsem získala, jsou podle mého názoru důvěrnější než například u dotazníku. Respondent má možnost se více rozpovídat a já díky tomu mohu přihlížet také k věcem, které nejsou přímo vyslovené.

Interview se dává přednost před dotazníkem tehdy, když hledáme bezprostřední, osobní anebo důvěrné odpovědi. Tehdy je osobní kontakt výzkumníka a respondenta předpokladem, že se respondent více „otevře“, než by to bylo u dotazníku. Kontakt tváří v tvář výzkumníkovi by měl být zárukou pravdivých a dostatečných odpovědí (Gavora 2000, str. 110).

Nevýhodou interview je, že je velmi obtížné správně sestavit otázky. Hrozí zde, že pracovník výzkumu tyto otázky zvolí nevhodně a z výpovědí respondentů nebude možné získat odpovědi na hledaný problém.

K této výzkumné studii jsem použila mnou vytvoření polostrukturovaný rozhovor. Připravila jsem si 17 otázek, které jsem mohla použít jak u mladší zkoumané skupiny, tak u té starší. V případě, že se některý z respondentů rozpovídal a odklonil od otázky, použila jsem doplňující otázku, která se v dané situaci nabízela. Respondentům byla přislíbena anonymita. Všech 9 rozhovorů jsem zaznamenala na telefon v aplikaci diktafon a poté převedla do psané podoby tak, jak byly zaznamenány.

5.6 Jednotlivé rozhovory

6. třída

Rozhovor č. 1

První rozhovor se konal s chlapcem, kterému je 12 let a chodí do osmé třídy. V práci ho budu nazývat M. Propůjčila jsem si respondenta na doporučení paní učitelky, a to během vyučování přibližně na dvacet minut. Respondent byl v dobrém psychickém

rozpoložení, bral interview jako ozvláštnění dne. Rozhovor probíhal během vyučovací hodiny ve školní jídelně, v které nikdo jiný kromě nás nebyl.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Je mi 12 a chodím do 8. B na 18. základní školu.

2) *Chodíš rád do školy?*

Jo, baví mě, až na nějaké předměty. Jako například výtvarka,- ta mě nebaví a přírodopis, tělák, informatika a angličtina mě baví. Ale jinak tam chodím rád, mám tam kámoše.

3) *Chceš jít na střední školu/vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Ano, chci jít na počítačovou střední. Je to ICT tady v Mostě. A na vysokou chci jít na policejní. A připravuju se, že si čtu učebnice. Učebnice mám v počítači, našel jsem si je na internetu.

Proč nejdeš rovnou na střední policejní školu?

Protože, chci mít základy s počítačem, protože v dnešní době je to potřeba umět něco na počítači. Můj táta má kamaráda taky policajta a neumí na počítači. To je špatný a nemůže tu práci dělat tak dobře.

4) *Proč chodíš do školy?*

Protože Marie Terezie to zavedla, že musí všichni chodit do školy, a taky abych věděl, jak číst, psát, počítat, jak správně mluvit a jak se vyjadřovat. A tak. Ve škole se naučím ty věci, který mě doma nenaučej.

5) *Je něco, co bys na výuce zlepšil?*

Ne, jenom by učitelky nemusely být tak přísný a přestávky by mohly být delší.

6) *Máš nějaké koníčky?*

Ano, mám, například: parkur, airsoft, ježdění na koni, natáčení na youtube – jsem youtuber. Parkur je pohybová disciplína, při který dělám kontrmelce a skáču přes zídky. Člověk se tam učí, jak vydržet se svojí energií až do konce cvičení a jak se dostat nejrychlejš na konec trasy.

7) *Dostáváš kapesné?*

Ano, dostávám 100 Kč na měsíc.

8) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

No většinou si šetřím, protože si chci koupit věci na tábor a meč. Obouruční meč nad postel, abych to tam měl hezký. Na tábor si potřebuju koupit kuličky do airsoftky a boty, které jsou speciální k tomuhle sportu. Je to totiž tábor, který je zaměřenej vojensky. To mě baví, protože chci bejt právě ten policajt povoláním.

9) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřaď mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Tak je to asi milující rodina, peníze, škola, kamarádi, a potom mít volný čas pro sebe, kdy si můžeme oddechnout a oprostít se.

Jak to myslíš, oprostít se?

No jako odpočinout si, od školy a rodičů.

Myslíš si, že je důležitější škola než kamarádi?

Jo, protože člověk potřebuje mít dobrou školu, aby se dostal do dobrý práce, která ho bude bavit a bude vydělávat hodně peněz, aby uživil rodinu. Protože kamarádi mu asi nebudou platit jídlo a důležitý věci, který bude potřebovat, že jo.

10) *O co by si nikdy v životě nechtěl přijít?*

O milující rodinu.

Co to znamená?

To je mamka, taťka a ségra.

11) *Cítíš se ve svém životě šťastný?*

Ano, cítím se šťastný, protože mám milující rodinu a i čas pro sebe. Chodím do dobrý školy, kde mám kamarády a u nás na vesnici mám taky kamarády.

12) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

No tak záleží na ročním období, protože v zimě jsem doma, a když je hezky, tak jsem venku s kamarády.

13) *Jaké vztahy máš doma s rodiči?*

Dobry, akorat nekdy se pohádáme, což je normální, patří to k rodině. Nejčastějš se hádáme třeba kvůli špatným známkám, nebo něco když neuklidím. Takový ty klasický rodinný věci.

14) *Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?*

Pochválí mě a motivují mě, abych v tom dál pokračoval. A na konci školního roku vždycky za dobrý vysvědčení něco dostanu.

15) *Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?*

Většinou mám zaracha na počítač, nebo nemůžu jít ven. Ale moc dlouho to nevydrží a často mi to hned za chvíli zas dovolí.

16) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

Aby měl někoho, kdo mu bude dávat najevo lásku.

17) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

No to nedovedu teď kon posoudit, protože nevím, jestli se mi povede škola.

Rozhovor č. 2

Druhý rozhovor se konal též s chlapcem, kterému je 12 let a chodí do osmé třídy. V práci mu budu říkat J. Respondenta jsem si na doporučení paní učitelky půjčila během vyučování přibližně na dvacet minut. Respondent byl v dobrém psychickém rozpoložení, bral interview jako ozvláštňení dne. Rozhovor probíhal během vyučovací hodiny ve školní jídelně, v které nikdo jiný kromě nás nebyl.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Je mi 12 a chodím do 8. B na 18. základní školu.

2) *Chodíš rád do školy?*

Škola mě baví, například třeba dějepis, tělák, fyzika není špatná a trochu i výtvarka.

3) *Chceš jít na střední školu/vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Jo chci jít na střední, ale nevím ještě na jakou.

4) *Proč chodíš do školy?*

Do školy chodím, abych se něco naučil, jako třeba číst, psát, počítat

To už umíš, tak proč chodíš do školy teď?

Abych se naučil víc věcí, než teď umím. Něco jinýho.

5) *Je něco, co bys na výuce zlepšil?*

Tělák by mohl být častěji a zeměpis by mohl být mnohem míň.

6) *Máš nějaké koníčky?*

Mám taky rád airsoft, lofrip, sem tam florbal.

Co to je lofrip?

Lofrip je že to chytá ryby, rybaření říkám lofrip, tak se tomu říká v Norsku, minulý rok jsem tam byl s dědou a s tátou.

7) *Dostáváš kapesné?*

Když potřebuju, tak jo, ale moc ne. Nedostávám ho pravidelně, já ho nepotřebuju, ale když si chci nebo koupit, tak mi mamča dá, třeba na mlíčko do školy.

8) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

Nejvíc peněz utratím za kuličky do airsoft pistole, zatím nemám chrániče, ani masku, a tak nemůžu chodit s kamarádama na turnaje, ale brzo si je chci koupit. Taky hodně utratím za petardy.

Házíš petardy?

Jo no, vím, že to je špatný, ale na silvestra se taky házej.

9) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřad' mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Na prvním místě je samozřejmě rodina, na druhém asi škola, na třetím peníze, pak kamarádi a koníčky

Je pro tebe důležitější škola než koníčky?

Jo, protože na koníčky budu mít spoustu času, až skončím školu.

10) *O co by si nikdy v životě nechtěl přijít?*

Určitě o rodinu a pak i o práci, až ji budu mít.

Proč bys nechtěl přijít o práci, až budeš velký?

Jsem už dost velkej, ale až budu dospělej, nechci přijít o práci, protože bych neměl za co kupovat manželce věci.

11) *Cítíš se ve svém životě šťastný?*

Jo, mám se dobře venku i doma. Ale raději bych bydlel na vesnici, než v paneláku, protože na vesnici se může dělat víc věcí, je tam taková větší volnost.

12) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

Když jsem v paneláku, přes školní rok, tak jsem pořád doma na počítači, ale vo prázdninách, tak jsem většinou v Černicích na vesnici, tak to jsem furt venku.

Tam máš nějaké příbuzné?

Babičku a dědu, chodíme na ryby a jsme skoro furt na rybách, taky v lese, chodíme na houby, sbíráme houby a tak, procházky

13) Jaké vztahy máš doma s rodiči?

Dobry, občas se hadame, kdyz prijde spatna znamka.

14) Co delaji rodiče, když tě chtějí odměnit?

Řeknou dobry, takhle pokračuj. Sem tam mě odmění, když mám třeba dobry vysvědčení, tak jdeme na večeri a koupí mi nějakou dražší pušku, od babičky hlavně peníze dostávám.

15) Co delaji rodiče, když tě chtějí potrestat?

Tak zarach, nesmím do Černic, na počítač,... no na počítač.

A ven ti nezakazují chodit?

Já takhle nechodím moc ven, jen s kamarádama občas.

16) Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?

Lásku, tak taky nějaký peníze na byt, kamarády a práci.

17) Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?

Ou, tak to nevim. Hele já bych chtěl rybářskou školu a něco třeba učit o rybách.

Rozhovor č. 3

Poslední rozhovor v této věkové kategorii žáků se konal s dívkou, které je 12 let a chodí do osmé třídy. V práci ji budu říkat Z. Respondenta jsem si na doporučení paní učitelky půjčila během vyučování přibližně na dvacet minut. Z byla v dobrém psychickém rozpoložení, brala interview jako ozvláštnění dne. Rozhovor probíhal během vyučovací hodiny ve školní jídelně, v které nikdo jiný kromě nás nebyl.

1) Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?

Mně je 11 let a bude mi 12 za týden a chodím do 18. základní školy v Mostě. Do 6. třídy.

Jooo.

2) *Chceš jít na střední školu/vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Jo, chci jít na učitelku prvního stupně. Chci učit žáky, ale jen na prvním stupni. Chci jít i na vysokou, abych mohla být učitelka. No částečně se připravuju na střední školu, protože my ve čtvrtek chodíme na takovou skupinku a tam jsou malý děti a protože oni zlobí, tak já je hlídám a vymýšlím pro ně nějaký programy a tak.

3) *Proč chodíš do školy?*

No protože to částečně zavedla Marie Terezie, ale taky mě to baví.

4) *Je něco, co bys na výuce zlepšila?*

No já bych tam přidávala takový ty předměty, aby si to děti mohli prohlídnout, aby se to nejdřív mohlo procvičit a potom se na to mohly dělat testy, aby to děti pochopily.

5) *Máš nějaké koníčky?*

Joo, rybaření, taky si dneska dělám lístek, no a potom fotbal tak trošku a atletiku.

Děláš atletiku závodně?

No, závodně na krátký běhy. Vyhrála jsem třetí místo před dvěma lety, mohla jsem vyhrát, ale nevyšlo to. Běhala jsem, ale teď už ne, protože teď si dělám ten rybářskej lístek. To mě začlo bavit, protože jsme chodili s tátovo kamarádem rybařit ke kostelu a tak jsem se k tomu nějak dopásla potom.

6) *Dostáváš kapesné?*

Jo, dostávám. Dostávám na nějaké svátky, narozeniny, když mám svátek, k vysvědčení. A pak když něco chci a je to nutný, tak mi to rodiče koupí.

7) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

Za nějaký věci pro kamarádku nebo rodinu.

Kupuješ spíše ostatním, než sobě?

Jo, hlavně tý kamarádce. Ona ta kamarádka je z Český lípy a je to vlastně moje kamarádka tam a v Český lípě mám právě nejlepší kamarády. Takže kupuju dárky tý kámošce, aby viděla, že jí mám ráda a posílám jí to poštou.

Co si například posíláte?

No třeba dopisy, kde napíšu, že jí mám ráda, že se těším na prázdniny, až spolu budeme trávit čas a přidám jí k tomu nějaký maličký dáreček, jako třeba bonbony nebo nějaký nálepky.

8) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřaď mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Já si myslím, že to vlastně v co věříš, že je na prvním místě. Na druhém místě je rodina, na třetím tak škola vyrovnaná s kamarády a pak koníčky.

Jak si mám vysvětlit „to v co věříš“?

No jako v náboženství v který věříš. Moji rodiče mě od mého narození vedou k Pánu Ježíši, abych vlastně pochopila časem, že to je člověk, o kterého se můžu nejvíc opřít.

9) *O co by si nikdy v životě nechtěla přijít?*

Určitě o víru, že by mě třeba někdo svedl na buddhismus nebo hinduismus. A potom o rodinu a kamarády.

10) *Cítíš se ve svém životě šťastná?*

Jo, hrozně moc.

11) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

Tak podle toho v jakým ročním období. A když přijede kamarádka, tak trávím hodně času s ní. Musíme se vždycky domluvit, protože jezdí k mamče do Chomutova a musíme se teda domluvit, kde budeme a pak se domluvíme a jdeme tam třeba na koupaliště a tak podobně.

12) *Jaké vztahy máš doma s rodiči?*

Dobry, akorat se trošku hadáme, kdyz si chci něco prosadit a pak přijdu na to, že rodiče měli přece pravdu.

Co se obvykle snažíš prosadit?

Tak třeba že bych chtěla, no, že bych třeba chtěla zvířátko nějaký, protože já mám píscomily, ale taky malýho brášku a ono to moc nejde do sebe. A taky mamča má trošku problémy se zvířatama, že je nemůže cejtit, jak smrdí.

13) *Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?*

No, pochválí mě, vlastně jakoby za známku, řeknou, ať v tom pokračuju a dyštak jdeme do cukrárny.

14) *Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?*

Tak musím jít do pokoje a učit se to, abych to znovu nezvorala. A když se mi něco nepovede doma, tak se vždycky omluvím a udělám to, jak jsem měla.

15) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

No, tak, to, vlastně rodinu, takovou tu lásku, aby to bylo dobrý a potom takový to náboženství, věřit v Pána Ježíše Krista

16) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

Noo, za 20 let jestli nepřijde konec světa,...

8. třída

Rozhovor č. 4

Dalším mnou vybraným respondentem byla čtrnáctiletá dívka z osmé třídy. Pro takto staré žáky již vytržení z hodiny není tolik vzrušující, jako pro ty předešlé - mladší. V práci ji budu říkat K. K byla v dobrém psychickém rozpoložení, měla dobrou náladu, ale byla trochu zdrženlivá a bojácná. Náš rozhovor se odehrával ve školní jídelně, kde nikdo jiný kromě nás nebyl.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Je mi 14 let. Jsem ve znamení lva a chodím do 8. třídy

2) *Chodíš ráda do školy?*

Jo baví mě.

3) *Chceš jít na střední školu/vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Jo, chtěla bych jít na bezpečnostně právní nebo asi na obchodní akademii. Chtěla bych být policistkou, nebo sedět v kanceláři tam taky. A na obchodní akademii bych chtěla pracovat něco s obchodem, nebo tak. Chtěla bych jít i na vejšku, ale ještě se budu rozhodovat. Připravuju se, to jo, učím se matiku doma a tak.

4) *Proč chodíš do školy?*

Abych se naučila mnoho nových věcí.

Ale to se můžeš naučit například i z internetu?

Potkám tu ale taky spousty nových kamarádů.

5) *Je něco, co bys na výuce zlepšila?*

No moc mi nejde matiku, ale teď se jí snažím zlepšit. Chtěla bych jí dát na jedničku, protože teď mám dvojku. A asi ještě fyziku. A na škole bych zlepšila třeba, aby tady byla biologie, třeba taky nějaký pokusy.

6) *Máš nějaké koníčky?*

Bruslení, na kolečkových bruslích i na těch zimních, pak třeba běhání,...prostě sporty. Než jsem se přestěhovala do Mostu, tak jsem skákala do dálky a běhala na čas. Bydlela jsem na jihu Čech.

7) *Dostáváš kapesné?*

No, dostávám, třeba když jdu s kamarádkama někam, abych si mohla koupit taky věci do školy, třeba nějaký obaly, nebo tak. Když potřebuju peníze, tak mi rodiče dají. Nebo když se dobře chováme, tak dostáváme peníze, ale když zlobíme, tak nám je zas nedávají.

8) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

Za školní pomůcky, oblečení na sebe nebo boty.

9) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřad' mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Rodina, štěstí, potom vzdělání, práce a ještě třeba přátelství a radost.

10) *O co by si nikdy v životě nechtěla přijít?*

O tu rodinu.

11) *Cítíš se ve svém životě šťastná?*

Asi jo.

12) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

Spíš doma třeba s mamkou a tatškou a s bráchama jezdíme na výlety, ale s kamarádama taky zajdu ven. Když jsem doma, tak se učím, nebo píšu úkoly, nebo koukáme s rodičema na televizi. Nebo když se mladší brácha nudí, tak si s ním hraju nějakou stolní hru.

13) *Jaké vztahy máš doma s rodiči?*

No někdy se pohádáme třeba s bráchou, ale s rodičema spíš ne. Ale někdy na mě rodiče křičí, když něco provedu.

14) *Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?*

Pustí mě ven, nebo třeba jedem na výlet, nebo tak.

15) *Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?*

Třeba zabavujou mi mobil, nebo se nesmím koukat na televizi, nebo nesmím ven.

16) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

Rodinu.

17) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

Chtěla bych přítele a práci.

Rozhovor č. 5

Druhým respondentem z osmé třídy respondentem byl čtrnáctiletý chlapec. V práci mu budu říkat F. F byl dobrém psychickém rozpoložení, měl dobrou náladu, ale byl trochu zdrženlivý a bojácný. Náš rozhovor se odehrával ve školní jídelně, kde nikdo jiný kromě nás nebyl.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Je mi 14. let a jsem štír. A chodím do 8. třídy.

2) *Chodíš rád do školy?*

Rád se učím, škola mě baví.

3) *Chceš jít na střední školu/vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Chci jít na gymnázium pravděpodobně a pak na vysokou. Ale ještě nevím kam na vysokou. Mým snem je být vědcem a vynálezcem. Zajímá mě chemie, matematika, prostě přírodovědec. Mým snem je změnit svět v lepší. Změnit třeba něco s počasím. Baví mě dělat věci s elektrickou. Ale moc se nepřipravuju

4) *Proč chodíš do školy?*

Abych se dozvěděl nové informace a abych si zlepšil pár věcí. Taky se tady setkávám s kamarádama a učitelé dobře vysvětlují, co se učíme.

5) *Je něco, co bys na výuce zlepšil?*

No asi ne.

6) *Máš nějaké koníčky?*

Jenom šprtec.

Co to je?

To je takovej stolní hokej. Někdy chodím se školou na turnaje, někdy i sám. Každou středu tu máme turnaje ve školy. A někdy i ve Středisku volného času.

7) *Dostáváš kapesné?*

Ano, dostávám skoro každý měsíc přibližně 200 Kč.

Co znamená „skoro každý měsíc“?

No někdy taky nedostávám, protože si toho nevážím. Protože teď nepřemýšlím na peníze, ale musím myslet hlavně na školu.

8) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

No někdy na hry, někdy na věci co bych potřeboval, třeba na mobil. Někdy na zábavu, někdy na učení. Někdy si i šetřím na něco velkého, někdy si nešetřím, když mám dost peněz, ale většinou si šetřím.

9) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřad' mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Nejdůležitější je rodina, pak kamarádi, škola/vzdělání, pak je nějaký sen, co člověk má, nějaký cíl a naposled je být veselý v životě.

A co třeba zdraví? Peníze?

Na penězích nezáleží. No a zdraví, to je jasný.

10) *O co by si nikdy v životě nechtěl přijít?*

O rodinu.

11) *Cítíš se ve svém životě šťastný?*

Ano, cítíme se.

12) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

Doma, nejvíc jsem doma. Moc ven nechodím, někdy do kina, někdy ven s kamarádama, ale nejvíc jsem doma na počítači. Hraju hry i na xboxu, někdy koukám s rodinou na televizi, ale spíš jsem sám v pokoji a koukám na videa.

13) *Jaké vztahy máš doma s rodiči?*

Mám dobrý vztah s rodiči, nehádáme se.

14) *Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?*

Někdy mi dávají peníze, někdy stačí jen obejmutí a pochvala.

15) *Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?*

Mě moc rodiče netrestají. A když přinesu třeba špatnou známku, tak mi jen řeknou, že bych neměl tolik hrát na počítači a měl se víc věnovat učení, když jsem v osmý třídě.

16) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

Asi rodinu.

17) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

No asi bych chtěl být vědcem.

Rozhovor č. 6

Posledním z 14letých respondentů byl opět chlapec. V práci mu budu říkat N. N se dostavil k rozhovoru upravený a působil sebejistě. Náš rozhovor se odehrával ve školní jídelně, kde nikdo jiný kromě nás nebyl.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Chodím na 18. základní školu do osmého ročníku.

2) *Chodíš rád do školy?*

Ve většině případu ano, ale jinak bych byl raději někde jinde. Třeba venku. Škola mi zabírá většinu mého dne, takže bych to chtěl využít trochu jinak.

3) *Chceš jít na střední školu/vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Ano, určitě chci jít na střední, zatím nevím kam, ale už mám nějaké předpoklady. Ale ještě se nepřipravuju.

Předpoklady?

Jo, chtěl bych vystudovat elektrotechniku, programování a chtěl bych se tak trochu naučit být kuchařem, je to můj koníček a chtěl bych se mu věnovat. Na vysokou, to ještě nevím.

4) *Proč chodíš do školy?*

Samozřejmě abych se tam něco naučil, ale od první třídy už jsem byl někdy šikanovej, takže jak říkám, škola už pro mě není úplně oblíbené místo.

5) *Je něco, co bys na výuce zlepšil?*

Na výuce není nic špatného, podle mě je špatný ten, koho ten učitel učí, protože výuku nedělá učitel, ale správa školy. Ale změnil bych ty, co se učí.

Jak to myslíš, „ty, co se učí“?

No aby byli žáci hodnější. Pak se i učitelé budou cítit líp.

Takže náplň hodin je podle tebe v pořádku?

Ano, baví mě to v hodinách, jak tou zábavnou formou, tak tou těžkou, protože i když učitel něco vysvětluje a ostatní to nechápou,... učitelé by se měli zaměřit na to, jestli děti, to co říká, chápou. Protože dřív se to učitelé učili složitěji a teď to jde naučit jednodušeji a oni to pořád učí složitě. Protože dřív na to nepřišli jinak.

6) *Máš nějaké koníčky?*

Jak už jsem říkal, tak rád vařím, chodím ven s kamarády, jsem rád na počítači a někdy se věnuju i hraní her. A tak no.

7) *Dostáváš kapesné?*

Ano, ale nedávno jsem se dostal do velkého dluhu, takže splácím dluh.

Jakého dluhu?

No, měl jsem vždycky na každé den přiděleno 5 korun, ale pak jsem jednou potřeboval víc a teď to musím splácet.

8) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

Většinou je utratím za sladkosti, ale jak už jsem starší, tak jsem zjistil, že to jde i jinak. Že si můžu koupit i nějaké herní možnosti a když utratím všechno za sladkosti, tak nemám na zaplacení možností ve hře. Nebo taky hodně zapomínám věci do školy, tak nám zavedli ve škole to, že máme v kantýně i třeba kružítko. Takže když si zapomenu kružítko a mám peníze, můžu si ho koupit a nedostanu poznámku.

9) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřad' mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Jako všeobecně je na prvním místě, aby byl člověk spokojenej sám se sebou. Na druhym místě je, aby se člověk uměl dobře rozhodnout, pak vzdělání a naposled to je asi čas sám pro sebe. Samozřejmě že si nějaký čas sám na sebe musí udělat, ale víc by se měl věnovat ostatním lidem.

A co třeba zdraví? Láska?

To mě nenapadlo. A láska, když to vidím kolem sebe, polovina mých spolužáků má rozvedený rodiče...

10) *O co by si nikdy v životě nechtěl přijít?*

Samozřejmě že o rodinu. Ale to by asi nechtěl každý.

11) *Cítíš se ve svém životě šťastný?*

Jak kdy. Někdy mám deprese, jako bych na nic neměl, ale pak si řeknu, že na tom nejsem nejhůř a můžu udělat i něco pro ostatní.

12) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

Doma.

13) *Jaké vztahy máš doma s rodiči?*

Dobry, moc se nehádáme. Ale pokud je to nutny, tak jo. Kdyz si treba mamka nebo tatka nevi rady, tak musi zakricet.

14) *Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?*

No můžu na počítač nebo koukat se dyl na televizi. Nebo mi koupí nějakou sladkost. Nebo jdeme na koupaliště nebo se někam projít. Ale nejčastěji je to sladkost, nějaká drobnůstka.

15) *Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?*

Nejčastěji mi zabaví počítač nebo televizi, ale oni se spoléhají, že jsem závislý na počítači, ale to nejsem, proto jsme zavedli taky jedno pravidlo, že za dobrý známky mám den počítač a za špatný známky zas ten den počítač nemám.

16) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

To je dost vseobecná otázka, protože ještě nejsem dost starej,... Ale asi peníze

17) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

No asi toho programátora, elektrotechnika, kuchaře.... To už bude jiná doba, to nevím.

První ročník střední školy

Rozhovor č. 7

Rozhovory s takto starými studenty nebyly zrovna lehké. První respondent, kterého budu nazývat P, je šestnáctiletý chlapec. Rozhovor se odehrával v místní kavárně, kam nechodí mnoho lidí. Záměrně jsem volila neutrální prostředí, aby nevzbuzovalo u respondenta nedůvěru. P přišel o 10 minut později, náš rozhovor trval něco málo pod 10 minut.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Je mi 16 let a chodím do prváku na střední.

2) *Chodíš rád do školy?*

No, moc ne, moc mě to tam nebaví.

3) *Chceš jít na vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Ne, to nechci, už se těším, až tuhle školu dodělám a budu moct vydělávat peníze.

Máš nějakou brigádu?

Chodím jenom na praxi, ale tam dostáváme málo peněz, ale jenom tisícovku měsíčně a to mi rozhodně nestačí.

4) *Proč chodíš do školy?*

Protože je to nutné k životu. Kdybych nechodil do školy, nemohl bych pak dělat práci, která mě bude živit.

5) *Je něco, co bys na výuce zlepšil?*

Chtěl bych více praxe a míň hodin v lavici.

6) *Máš nějaké koníčky?*

Jo, rád chodím s kámošema ven. A taky holky.

7) *Dostáváš kapesné?*

Jo, dostávám tisícovku měsíčně na svoje věci.

Svoje věci?

No třeba jídlo a tak, když někam jdeme s kámošema, nebo tak. Oblečení mi kupuje máma.

8) *Za co většinou tyto peníze utratíš?*

No jak jsem už řekl, tak nejvíc asi za jídlo, když jdem třeba do mekáče, nebo na gyros, ale taky si někdy koupím třeba hru na xbox.

9) *Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřaď mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.*

Na prvním místě je určitě zdraví, pak by měla být rodina a pak peníze, ale lidi to tak nemaj a většinou maj peníze na prvním nebo druhým místě.

10) *O co by si nikdy v životě nechtěl přijít?*

O mámu.

11) *Cítíš se ve svém životě šťastný?*

Já nevím, asi jo. Zatím. Jak kdy, když se mi daří, tak jsem šťastný.

12) *Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?*

Když nejsem ve škole, tak jsem venku.

13) *Jaké vztahy máš doma s rodiči?*

Někdy se se mnou hádají. Přijde mi to zbytečný, když doma skoro nejsem. Navíc se o sebe zvládnou postarat a nemusí mě furt hlídat.

14) *Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?*

To se mi moc často nestává. Táta mi dá někdy ale peníze.

15) *Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?*

Zakazují mi, abych chodil ven, ale nikdy to nevydrží moc dlouho.

16) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

Spousty přátel.

17) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

To už budu pěkně starej (smích).

Rozhovor č. 8

Posledním respondentem byla 17letá dívka. Nazývám ji v práci H. H. Přišla do místní kavárny, kde se interview odehrávalo, včas a střídě oblečena. Měla dobrou náladu, ačkoliv se zdála být nedůvěřivá a tuto bariéru se mi nepodařilo překonat. Oba respondenti ze střední školy mi byli doporučeni třídní učitelkou.

1) *Kolik ti je let a do jaké chodíš třídy?*

Chodím do prváku, jsem na střední škole a je mi 17 let.

2) *Chodíš rád do školy?*

Ale jo, v poho.

3) *Chceš jít na vysokou školu? Pokud ano, jak se připravuješ?*

Na vysokou bych chtěla jít. Ale nevím, jak dopadne maturita. Když dopadne dobře, tak bych chtěla jít, ale ještě jsem o tom moc nepřemýšlela.

Máš nějakou brigádu?

Brigádu mám, v rámci praxe, docházím do jedné místní fabriky, kde pomáhám a po škole by si mě tam měli nechat.

4) Proč chodíš do školy?

Protože je to normální. Do školy se chodit musí.

5) Je něco, co bys na výuce zlepšil?

Chtěla bych více praxí v rámci školy a třeba nějaké exkurze.

6) Máš nějaké koníčky?

Jistě, ráda plavu, jezdím na koni a taky chodím ráda s kamarádkama ven.

7) Dostáváš kapesné?

Ne, kapesné nedostávám, protože mám brigádu a z té mi peníze stačí.

8) Za co většinou tyto peníze utratíš?

Tak různě, nejčastěji za kosmetiku nebo něco na sebe.

9) Vyjmenuj mi 5 nejdůležitějších věcí v životě člověka a seřad' mi je od nejdůležitější po nejméně důležitou.

První je zdraví, potom láska a pak peníze, nebo spíš nejdřív vzdělání a pak až peníze. Peníze jsou sice důležité, ale neměla by se jejich důležitost přeceňovat.

10) O co by si nikdy v životě nechtěl přijít?

O svoji nejbližší rodinu.

11) Cítíš se ve svém životě šťastný?

Asi ano, spíš jo.

12) Trávíš více času doma, nebo venku s kamarády?

Tak nastejno bych řekla.

13) Jaké vztahy máš doma s rodiči?

S rodiči mám vcelku dobrý vztah. Někdy mě teda točí jejich poznámky, někdy na mě i nesmyslně nadávají, ale nic hrozného.

14) Co dělají rodiče, když tě chtějí odměnit?

Odpadne mi nějaká domácí práce. Každý den musím něco uklidit a takhle ten jeden den nemusím.

15) Co dělají rodiče, když tě chtějí potrestat?

To většinou nedělají.

16) *Co si myslíš, že potřebuje člověk, aby byl v životě šťastný?*

Asi lásku.

17) *Co si myslíš, že budeš dělat za 20 let?*

Za dvacet let už budu mít rodinu a budu šťastná.

5.7 Vyhodnocení výzkumu

Celkové testování pro mě bylo velice přínosné. Postupně jsem vedla rozhovor s jednotlivými respondenty a snažila se formou diskuze zjistit, jaké priority v životě preferují a jestli vůbec přemýšlejí o světě kolem sebe.

Sezení s nejmladšími žáky bylo zábavné. Děti jsem si postupně propůjčila z hodiny dějepisu, takže byly velmi ochotné spolupracovat. První rozhovor probíhal s chlapcem, pro pracovní účely mu budeme říkat M.

M je velmi čilé dítě. Je neposedný, ale také výřečný, má svou hlavu a snaží se ukázat, že se už umí chovat jako dospělý. Ve škole patří k lepším žákům a do hodin chodí rád. Má představu o tom, na jakou chce jít školu a jaké chce dělat povolání. Není pro mě překvapením, že v takto nízkém věku ví, co chce v budoucnosti dělat, protože dle mého názoru ho rodiče vedou tímto směrem. Je také možné, že za dva roky, vlivem dospívání, změní názor a vybere si školu, která mu bude lépe vyhovovat, neboť zmiňoval dvě odvětví, která ho zajímají.

Z interview bylo zřejmé, že ho doma motivují k dobrému prospěchu a argumentují tím, že jen s dobrými známkami bude mít ve svém životě úspěch prostřednictvím peněz. Myslím si, že rodina M řeší finance i před ním, neboť je několikrát během rozhovoru zmínil a kladl jím velkou důležitost.

U tohoto respondenta byl znát vliv rodičů. Ať už ve smýšlení o penězích, nebo také například když upřednostnil vzdělání před kamarády. Myslím si, že takto mladý člověk nedokáže pochopit význam vzdělání natolik, aby pro něj studium bylo přednější než volnočasové aktivity s přáteli.

M mi z vyprávění přišel jako spokojený člověk, doma nemá žádné větší problémy a rodiči vychází dobře.

Dalším z respondentů byl též chlapec. Pojmenujeme si ho jako J.

J je tišší žák s dobrým prospěchem, nemá však problém formulovat odpovědi, které jsem mu pokládala. J ještě nemá jasnou představu o tom, co by chtěl v životě dělat. Má samozřejmě určité koníčky, které ho baví, ale čím by se chtěl živit, to zatím neví.

J neklade takový důraz na finance, jako jeho spolužák M, samozřejmě si je vědom toho, že bez peněz nelze v životě fungovat. J také vypověděl, že je pro něj důležitější škola než kamarádi. Z těchto výroků usuzuji, že jeho rodiče nebudou přehnaně materialisticky založení a vedou J ke studiu prostřednictvím vědomostí, ne financí v dospělosti. J je spokojený a se svými rodiči vychází dobře.

Posledním respondentem z šesté třídy byla dívka. Pro naše potřeby jí budeme nazývat Z. Z je velmi dobrou studentkou, která se chce v budoucnu živit jako učitelka na nižším stupni základní školy. Během rozhovoru jsem zjistila, že pochází z křesťansky založené rodiny a tím je její hodnotový žebříček značně ovlivněn.

Z je pravděpodobně z domova vedena k nezištné lásce k druhým. V dialogu, který jsme spolu vedli, řekla, že za peníze, které dostane, nejčastěji kupuje věci ostatním. Z mého pohledu je tohle velmi dobrá vlastnost, ke které je vedena. Ačkoliv je zřejmé, že ví, že bez peněz se člověk neobejde, není ještě natolik ovlivněná materialistickou společností, aby se nedokázala rozdělit, ba dokonce utratit vlastní peníze za dárek pro někoho jiného. Do popředí hodnot, které uznává, staví víru. Ještě si úplně není jistá, co to víra znamená, ale věří, že nic lepšího neexistuje. Tato hodnota jí byla přisouzena rodiči, avšak v těsném závěsu za vírou je rodina a přátelé.

Děti v 6. třídě kladou velký důraz na peníze. Z mého pohledu jsou k tomu vedeni rodiči, když se budou dobře učit, budou mít dobrou práci a dostatek peněz, aby si mohli koupit cokoli, co budou chtít. Naopak kamarádi se snaží radit do spodních příček, nejsem si ale jista, zda to není kvůli tomu, že mají pocit, že je to tak správně a má to tak být. Není pochyb o tom, že kamarádi jsou pro tuto věkovou skupinu lidí důležitou součástí jejich životů, ale v rámci správného fungování majoritní společnosti jím je vštěpována důležitost vzdělání.

Rozhovory se staršími žáky na základní škole byly velmi podobné těm s žáky mladšími, až na pár rozdílů. I tyto žáky jsem si propůjčila postupně z hodiny, rozdíl byl však v tom, že jsem přestávku před hodinou strávila se třídou v učebně.

Prvním respondentem byla dívka K. K je na první pohled vyspělejší než ostatní děti ve třídě, ale s tím jde pravděpodobně ruku v ruce její nesmělost. Ve třídě nepatří do žádné větší party a je spíše samotářská. Rozhoduje se mezi 2 středními školami a chystá se také na vysokou, protože ve škole patří mezi premianty. Doma se cítí spokojeně, když potřebuje, rodiče jsou jí nápomocní. Mezi nejdůležitější věci řadí na první místo rodinu a peníze jsou na třetím místě. U K je evidentní její náskok před ostatními žáky v její třídě, vyjadřuje se srozumitelně a její slova jsou plynulá. I když nemá ještě zcela srovnané priority, doma má to nejlepší vedení k tomu, aby žila v dospělosti spokojený život.

Jedním ze dvou chlapců z osmé třídy je F. F se velmi dobře učí, ale co se týče mluveného projevu, je spíše tišším žákem. F je jiné národnosti než ostatní žáci, ale přesto jsem během strávené době ve třídě neměla pocit, že by ho nějakým způsobem vyčleňovali z kolektivu. Vyučování ho baví a do školy chodí rád.

F ještě zcela neví, čím se chce v budoucnu živit. Neumí doslova formulovat, co chce dělat za povolání, ví jen, jakým směrem by se chtěl ubírat. Myslím si, že jeho rodiče na něj mají velký vliv a vkládají do něj značné naděje. U F doma je pravděpodobně používána pozitivní motivace. F nemá problémy s dodržováním pravidel jak ve škole, tak doma.

F moc nechodí ven, je spíše doma, kde hraje hry na počítači. Všímám si, že stále čím dál tím víc mladých lidí tráví čas raději doma u elektroniky, než venku s přáteli. Do popředí svého hodnotového žebříčku řadí rodinu, jako ostatní respondenti. Na rozdíl od ostatních žáků z jeho třídy, se kterými jsem vedla rozhovor, mi jeho seřazení hodnotových preferencí přišlo nejméně nucené a naučené od rodičů,- zařadil například přátelé hned na druhé místo za rodinu.

Posledním respondentem z osmé třídy je chlapec, kterému budeme říkat N. Sám sebe označuje jako kolektivem vyřazeného jedince. Dle jeho výpovědi usuzuji, že v jádru je N velmi přemýšlivým dítětem, ale ještě zcela dobře nedokáže své myšlenky formulovat.

N je spíše samotář, ven nechodí moc často, nejvíce času tráví doma u počítače. Problémy s rodiči nemívá, do školy nechodí rád, ale učení mu nedělá větší problémy. Je několik směrů, kterými by se N chtěl v budoucnu vydat, dle mého názoru ještě nemá

představu o nutnosti finančně se zabezpečit. Jeho odpovědi nebyly příliš srozumitelné, nedokázal je ještě dostatečně dobře formulovat.

Poslední dvě interview byly o poznání chudší, jak ty s respondenty ze základní školy.

První rozhovor probíhal s chlapcem P, který chodí do první třídy na střední škole. Bylo evidentní, že si se mnou nechce moc povídat. Ve svém životě upřednostňuje přátele a peníze nad vzděláním. Od počátku byl z jeho strany cítit velký vzdor. Zajímavé je, že v otázce „o co bys nikdy nechtěl přijít?“ zmínil jen pouze matku. Je možné, že otec s nimi nežije, nebo v době své pubescence na něj působí jako výchovná autorita a respondent více tíhne k matce. Pokud chtějí rodiče P odměnit, věnují mu peníze. U takto starých lidí již zřejmě fungují peníze jako nejlepší motivace nebo odměna, protože jejich nároky jsou mnohdy pokaždé jiné. Při trestání nebývají rodiče P příliš důslední, neboť vypověděl, že zákaz dlouhou dobu nevydrží.

Druhý rozhovor probíhal s dívkou – H, která je ze stejné třídy jako respondent P. I zde byla od počátku zřejmá vzdorovitá povaha pubescenta, ale ne tak silně, jako u P z předešlého interview. H se i přes svojí emoční labilitu v období dospívání rád učí a je zjevné, že studium je pro něj důležité. Chce jít na vysokou školu, má srovnané priority, chodí na brigádu. Přátelé jsou pro ni jistě důležití, ale nepřikládá jim přehnanou váhu.

H již vcelku zdravě uvažuje nad životem, je si vědom hodnoty peněz, do popředí svého hodnotového žebříčku však staví například lásku nebo zdraví. S rodiči nemívá nijak velké problémy.

S postupem věku můžeme sledovat diametrální odlišnosti v názorech respondentů. Hodnoty, které vyznávají žáci základní školy, se neztotožňují s hodnotami středoškolských studentů. Předpokládala jsem, že postupem stoupajícího věku respondentů, budou žáci vykazovat známky stability a rozhodnosti v rámci životních cílů a postojů. Nebrala jsem ale zřejmě v úvahu emoční nerovnováhu, kterou disponují pubescenti. Starší respondenti nebyli schopni jednoznačně odpovědět, jakým směrem se ubírá jejich život stejně jako respondenti mladší.

Respondenti z 6. třídy často řadili finance do popředí svých hodnotových stupnic. Na rozdíl od ostatních, starších žáků, kteří jako prioritu uváděli rodinu a vzdělání.

U respondentů ze střední školy se objevily peníze také v popředí, to bych však přisuzovala větší znalosti hodnoty peněz.

Z výsledků empirického výzkumu vyplývá, že člověk s jeho hodnotovým žebříčkem prochází značnými změnami během dospívání, jak jsme si uvedli v teoretické části práce. Byli také zmíněni činitelé, kteří se na proměnách těchto hodnot podílí.

U mladších respondentů byl z výpovědí znát velký vliv rodičů, když přejímali nejen jejich priority, ale také doslovné formulace, - např. respondentka Z z šesté třídy, která je vychovávána v křesťanské rodině, fráze, snažili se mluvit na úrovni, - jako dospělí. Dále jsme se u respondentů z šesté třídy setkali s tím, že všichni tři měli rádi rybaření. To je další důkaz, nejen o ovlivnitelnosti z řad rodičů a školských pedagogů, ale také vrstevníků ve třídě.

U starších respondentů z osmé třídy a hlavně ze střední školy již nebyl tolik znát vliv školy nebo rodičů. V teoretické části práce v kapitole dospívání jsem se zmiňovala o neochotě podřídit se autoritám. Tuto neochotu můžeme sledovat u respondentů ze střední školy, kdy respondenti nebyli ochotni přijmout rodiče jako autoritu a uznat, že mají pravdu. Kupříkladu v otázce číslo 13, kde jsem se respondentů ptala, jaký mají vztah s rodiči. Naopak takto staří lidé upřednostňují vztahy s vrstevníky a kamarády, přikládají jim velkou váhu a důležitost, jak se můžeme opět přesvědčit z rozhovorů.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit a porovnat hodnoty současné mládeže. Jako výzkumná metoda bylo zvoleno interview, abychom dosáhli co možná nejběhrohodnějších a nejpřesnějších odpovědí respondentů.

V teoretické části jsem se zaměřila na vymezení pojmu hodnota, jejich druhy a funkce. Nedílnou součástí utváření žebříčku hodnot je samotný vývoj jedince, jak po fyzické, tak po psychické stránce, které jsem popsala následujících kapitolách spolu s ohledem na jeho socializaci v okolí.

Praktická část měla podhalit konkrétní hodnoty, ke kterým se přiklánějí respondenti ze základní a ze střední školy. Na základní škole probíhaly rozhovory v klidném duchu. Respondenti spolupracovali a měli radost z ozvláštňení školního dne. Na střední škole bylo dotazování o poznání těžší. Respondenti zde již nemají takovou snahu spolupracovat.

Toto téma jsem si zvolila, protože pozoruji změny v chování a hodnotovém žebříčku jak u mě, tak u svého bratra, který je o devět let mladší. Zajímavým faktem pro mě bylo, že nemá stejné priority, jako jsem měla já v jeho věku. Mimo to, pochopit hodnotový systém dnešní mládeže znamená, pochopit mládež samotnou a pokusit se zmenšovat propast, která odjakživa dělí dospělé a dospívající.

I když pro testování bylo vybráno pouze 8 respondentů, po vyhodnocení výzkumu bylo zřejmé, že určité zákonitosti ve vývoji lidských hodnot existují. Respondenti stejného věku se přiklánějí k obdobným hodnotám a postupem vývoje člověka se hodnoty také obdobně mění.

Z mého průzkumu vyšlo najevo, že nezávisle na věku, všichni respondenti stavěli do čela svých hodnotových žebříčku rodinu. Je zřejmé, že si lidé uvědomují důležitost této instituce. Naopak mám pocit, že například zdraví berou vesměs jako samozřejmost, protože ho nijak zvlášť nezmiňovali. Možná by bylo zajímavé, udělat ten samý dotazník s dětmi, kteří jsou nějakým způsobem handicapovaní. Jsem si jistá, že by se jejich priority z velké části odlišovali od priorit zdravých jedinců.

Z rozhovorů byl patrný velký vliv školy. Respondenti ze stejné třídy odpovídali z části stejně – například na otázku proč chodí do školy, zmínili Marii Terezii. Pro mě

velmi milým zjištěním byl fakt, že děti v 6. třídě mají ještě stále koníčky. Mají rádi venkovní aktivity a sporty, oproti starším žákům, kteří preferují trávení volného času doma u počítače nebo televize.

Co se týče rozhovorů s žáky, kteří chodí na střední školu, měla jsem trochu problém s délkou diskuze. Dospívající v tomto věku jeví nechuť ke konverzaci s cizím člověkem a jsou dosti rezignovaní. Nečekala jsem, že jejich odpovědi budou tak moc jednoduché a strohé. I když jsem se pokoušela rozhovor rozvíjet, nezájem byl evidentní. Ačkoliv z rozhovorů jsou patrné jejich priority, neměla jsem možnost dostatečně dopodrobna zjistit něco o jejich soukromém životě. Nemilým zjištěním pro mě byl fakt, že jejich vyjadřování je na velmi nízké úrovni. Lidé v tomto věku mají problém říci smysluplnou rozvíjetou větu, aniž by v ní udělali chybu, nebo se zadržovali. Tento fenomén přisuzuji tomu, že mladí lidé v dnešní době nečtou knihy a nerozvíjí tak dostatečně svoji slovní zásobu.

Bylo by nanejvýš vhodné, vést děti k možná zastaralejším hodnotám. Učit je, že nebudou v očích ostatních lepší, když budou mít drahá auta. Snažit se, aby pochopily svůj význam na zemi a že materiální bohatství je pomíjivé. To pravé bohatství každého člověka by se mělo nacházet v jeho nitru.

7. Seznam použité literatury

BŘICHÁČEK, V. *Úvod do psychologického škálování*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1978.

CAKIRPALOGLU, P., 2004. *Psychologie hodnot*. Votobia. ISBN 80-7220-195-6.

ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2000. 377 s. ISBN 1081-171-2000.

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. ISBN 80-86039-79-X.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.

HAVLANOVÁ, P. *Teoretické a metodologické problémy zkoumání hodnot, hodnotových orientací adolescentů*. Dizertační práce. Praha: FSV UK 2002.

KŘIVOHLAVÝ, J., 1994. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů. ISBN 80-85495-33-3.

KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. Brno: Paido, 1996.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0689-3.

PRUDKÝ L. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Učební texty KVDO 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004.

PRUDKÝ, L. a kol. *Inventura hodnot*. Praha: Academia, 2009. 341 s. ISBN 978-80-200-1751-2.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003.

322 s. ISBN 80-7178-772-8.

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000.

SEKERA, J. *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994. 118 s. ISBN 80-7042-072-3.

SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. Translated by Irena Strossová. 1. čes. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 246 s. ISBN 8024402491.

SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 2.vyd. Praha: SPN, 1983.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.